

BEOS-1219/26

Warszawa, 9 lipca 2026 r.

WYDZIAŁ OBSŁUGI PREZYDIUM SEJMU

L. dz. SPS-III.020.138.20.2026

Data wpływu 09.07.2026

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

**Opinia w sprawie oceny skutków regulacji poselskiego projektu ustawy
o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego
(druk sejmowy nr 2746)**

Na podstawie art. 34 ust. 9a uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r.
– Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2026 r. poz. 573)
sporządza się następującą opinię:

I. Problem, który zamierzają rozwiązać Wnioskodawcy

Zgodnie z uzasadnieniem projektu i deklarowanymi skutkami regulacji (DSR) problemem, którego rozwiązaniu służy proponowana ustawa, jest niepełne wdrożenie w polskim porządku prawnym standardów dotyczących tymczasowego aresztowania, określonych w Konstytucji oraz aktach prawa międzynarodowego, w szczególności w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.

W odniesieniu do wskazanych standardów Wnioskodawcy podnoszą, że stan prawny w Polsce i ukształtowane na jego podstawie praktyki stosowania tymczasowego aresztowania stanowią przedmiot krytyki wyrażonej w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC), w szczególności przywołując wyrok ETPC z 3.02.2009 r. w sprawie *Kauczor p. Polsce* (skarga nr 45219/06) i wyrok ETPC z 6.02.2007 r. w sprawie *Garycki p. Polsce* (skarga nr 14348/02). Ponadto zastrzeżenia w tym zakresie były formułowane m.in. przez Rzecznika Praw Obywatelskich w piśmie do Ministra Sprawiedliwości z 22 stycznia 2024 r. w przedmiocie problematyki związanej z praktyką stosowania oraz przedłużania tymczasowego aresztowania.

Zdaniem Wnioskodawców konieczność wdrożenia standardów odnoszących się do tymczasowego aresztowania obejmuje w szczególności następujące zagadnienia: przesłanki stosowania tego środka zapobiegawczego; okres jego stosowania (w tym możliwość jego przedłużenia); nadzór sądowy w tym zakresie; dostęp do akt postępowania.

II. Rozwiązanie rekomendowane przez Wnioskodawców

Projekt przewiduje zmianę ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹ (dalej: k.p.k.; art. 1 projektu). Nowelizacja dotyczy przede wszystkim regulacji określających tymczasowe aresztowanie.

Proponowana ustawa zakłada w szczególności:

- 1) wprowadzenie możliwości wniesienia zażalenia na zarządzenie prokuratora dotyczące: a) zastrzeżenia w postępowaniu przygotowawczym obecności prokuratora (lub osoby upoważnionej) w trakcie porozumiewania się tymczasowo aresztowanego ze swym obrońcą; b) zastrzeżenia kontroli korespondencji tymczasowo aresztowanego z obrońcą (dodawany § 5 w art. 73 k.p.k.);
- 2) wprowadzenie jawności posiedzenia sądu dotyczącego przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania oraz rozpoznania zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie tego środka zapobiegawczego – projekt przewiduje jednocześnie, że sąd (z urzędu albo na wniosek oskarżonego lub obecnego na posiedzeniu prokuratora) może wyłączyć jawność posiedzenia ze względu na dobro postępowania (zmieniany § 2 w art. 95b k.p.k.);
- 3) wprowadzenie obowiązku zawiadomienia obrońcy i pełnomocnika o każdej czynności procesowej, w której udział bierze reprezentowana przez niego strona procesowa (zmieniany § 1 w art. 117 k.p.k.);
- 4) wprowadzenie obowiązku spisania protokołu w zakresie udostępnienia podejrzanemu i jego obrońcy akt sprawy w części zawierającej treść dowodów dołączonych do wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania (zmieniany pkt 8 w art. 143 § 1 k.p.k.);
- 5) wprowadzenie w toku postępowania przygotowawczego obowiązku udostępnienia akt w postaci elektronicznej, na wniosek podejrzanego lub jego obrońcy (zmieniany § 5 w art. 156 k.p.k.);
- 6) wyeliminowanie możliwości korzystania w postępowaniu karnym z tzw. owoców zatrutego drzewa – zgodnie z proponowaną ustawą niedopuszczalne ma być przeprowadzanie i wykorzystanie dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny² (dalej: k.k.; zmieniany art. 168a k.p.k.); uchylony ma zostać art. 168b k.p.k.³; nowelizacja określa także, że wykorzystanie w postępowaniu karnym w określonych sytuacjach dowodów popełnienia przestępstwa, innego niż objęte zarządzeniem

¹ Dz. U. z 2026 r. poz. 490, ze zm.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2025 r. poz. 383, ze zm.).

³ Przepis ten stanowi: „Jeżeli w wyniku kontroli operacyjnej zarządzanej na wniosek uprawnionego organu na podstawie przepisów szczególnych uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej lub przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli operacyjnej, prokurator podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym”.

- kontroli, będzie wymagało uzyskania zgody sądu (zmieniany art. 237a k.p.k.);
- 7) ograniczenie kategorii osób, którym przysługuje prawo do odmowy składania zeznań – nowelizacja przewiduje, że prawo to nie będzie przysługiwało osobie, o której mowa w art. 60 § 3 k.k., czyli tzw. małemu świadkowi koronnemu (zmieniany § 3 w art. 182 k.p.k.);
 - 8) zmiany dotyczące możliwości kontaktu z osobą zatrzymaną – nowelizacja zakłada, że zatrzymanemu (na jego żądanie) należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z obrońcą, a także bezpośrednią z nim rozmowę; w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny; proponowany akt określa obowiązek pełnienia przez adwokatów i radców prawnych dyżurów dla umożliwienia zatrzymanemu korzystania z pomocy obrońcy (zatrzymanemu zostanie udostępniona lista obrońców pełniących dyżur, a koszty pomocy prawnej w zakresie wymienionego obowiązku będzie ponosił Skarb Państwa); w przypadku zatrzymania osoby, która nie ukończyła 18 lat, nowelizacja wprowadza obowiązek zawiadomienia o tej czynności podmiotów, o których mowa w art. 261 k.p.k. (m.in. osoby najbliższej); zatrzymany będzie miał prawo do jednorazowego porozumienia się ze wskazaną przez niego osobą, na zasadach określonych przez zatrzymującego (w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący będzie mógł odmówić możliwości skorzystania z tego prawa przez zatrzymanego) (zmieniany art. 245 k.p.k.);
 - 9) możliwość stosowania środków zapobiegawczych w postępowaniu przygotowawczym tylko wobec osoby, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, i tylko w zakresie przedstawionych zarzutów (zmieniany § 2 w art. 249 k.p.k.);
 - 10) wprowadzenie prawa do udziału obrońcy w przesłuchaniu poprzedzającym zastosowanie środka zapobiegawczego, z wyjątkiem sytuacji, gdy oskarżony wyrazi zgodę na przeprowadzenie czynności bez udziału obrońcy (którego udział nie jest obowiązkowy), a nie utrudni to przeprowadzenia czynności (zmieniany § 3 w art. 249 k.p.k.);
 - 11) w zakresie rozpoznania przez sąd wniosku w przedmiocie zastosowania lub przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania, obowiązku kontroli tego wniosku również w odniesieniu do prawidłowości i zasadności przyjętego przez prokuratora opisu czynu oraz zawartej we wniosku kwalifikacji prawnej, przy uwzględnieniu tylko dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy (dodawany art. 250a k.p.k.);
 - 12) wprowadzenie obowiązku niezwłocznego rozpoznania przez sąd wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, nie później jednak niż przed upływem 24 godzin od jego złożenia – nowelizacja przewiduje także obowiązkowy udział prokuratora w posiedzeniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania – niestawiennictwo prokuratora będzie uważane za cofnięcie wniosku (dodawany art. 250b k.p.k.);

- 13) obowiązek rozpoznania przez sąd w składzie trzech sędziów zażalenia na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania (dodawany § 1a w art. 252 k.p.k.);
- 14) uchylenie regulacji przyznającej prokuratorowi prawo wyrażenia sprzeciwu wobec postanowienia, o którym mowa w art. 257 § 2 k.p.k. (w zakresie tzw. tymczasowego aresztowania warunkowego, którego zmiana jest uzależniona od złożenia poręczenia majątkowego), w części dotyczącej zmiany środka zapobiegawczego (uchylany § 3 w art. 257 k.p.k.);
- 15) modyfikację przesłanek tymczasowego aresztowania i pozostałych środków zapobiegawczych – zgodnie z nowelizacją środki zapobiegawcze będzie można stosować, jeśli zachodzi: a) realna obawa ucieczki lub ukrycia się oskarżonego, zwłaszcza wtedy, gdy nie można ustalić jego tożsamości; b) realna na danym etapie postępowania obawa, że oskarżony w zakresie przedstawionych mu zarzutów będzie nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne; projekt określa również, że w razie skazania przez sąd pierwszej instancji na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową karą (zmieniany art. 258 k.p.k.);
- 16) wprowadzenie fakultatywności stosowania środków zapobiegawczych, jeśli oskarżony uniemożliwia lub utrudnia ich wykonywanie lub umyślnie narusza obowiązek lub zakaz związany ze stosowaniem takich środków (zmieniany art. 258a k.p.k.);
- 17) modyfikację negatywnych przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania, poprzez określenie, że wskazanego środka zapobiegawczego nie będzie można stosować, jeżeli przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat (zmieniany § 3 w art. 259 k.p.k.);
- 18) wprowadzenie szczegółowych zasad dotyczących zawiadomienia w sprawie tymczasowego aresztowania osoby, która nie ukończyła 18 lat – projekt zakłada, że w takim przypadku sąd będzie obowiązany bezzwłocznie zawiadomić przedstawiciela ustawowego tymczasowo aresztowanego lub osobę, pod której pieczęć oskarżony pozostaje, chyba że zawiadomienie tych osób może prowadzić do naruszenia praw lub interesów oskarżonego lub jest niecelowe ze względu na jego dobro; jeżeli zawiadomienie tych osób nie będzie możliwe albo dopuszczalne, należy zawiadomić inną osobę pełnoletnią, którą może wskazać oskarżony, albo innego członka rodziny, chyba że również nie jest to możliwe albo dopuszczalne z uwagi na okoliczności, o których mowa w zdaniu pierwszym – w takim wypadku należy zawiadomić przedstawiciela organizacji społecznej lub instytucji zajmującej się ochroną praw i wolności osób, które nie ukończyły 18 lat (dodawany § 1a w art. 261 k.p.k.);
- 19) modyfikację zasad określających czas trwania tymczasowego aresztowania, w tym przesłanek jego przedłużenia – projekt przewiduje m.in., że w postępowaniu przygotowawczym sąd, stosując tymczasowe

aresztowanie, oznaczy jego termin na okres nie dłuższy niż 1 miesiąc; w przypadku przedłużenia okresu tymczasowego aresztowania (który łącznie nie będzie mógł przekroczyć 12 miesięcy) ze względu na szczególne okoliczności sprawy sąd oznaczy jego termin na okres nie dłuższy niż 3 miesiące (zmieniany art. 263 k.p.k.);

- 20) modyfikację zasad dotyczących poręczenia majątkowego. Projekt m.in. uchyla obowiązujące ograniczenie dotyczące pochodzenia przedmiotu poręczenia majątkowego, zgodnie z którym przedmiot ten nie może pochodzić z przysporzenia na rzecz oskarżonego albo innej osoby składającej poręczenie dokonane na ten cel (zmieniany art. 266 k.p.k.).

Nowelizacja zawiera przepisy przejściowe i końcowe (art. 2-8 projektu). Proponowana ustawa ma wejść w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia.

III. Inne rozwiązania rozważane przez Wnioskodawców

Wnioskodawcy nie rozważali alternatywnych rozwiązań.

IV. Rozwiązania przyjmowane w innych państwach, w szczególności państwach członkowskich OECD/UE

Z uwagi na przekrojowy charakter projektowanej regulacji oraz dużą liczbę zawartych w projekcie szczegółowych zmian, analizę rozwiązań międzynarodowych przeprowadzono w odniesieniu do wybranych zagadnień. Skoncentrowano się przede wszystkim na kwestiach: (1) stosowania tymczasowego aresztowania; (2) prawa do pomocy obrońcy; (3) dopuszczalności dowodów uzyskanych niezgodnie z prawem oraz (4) wykorzystywania materiałów z kontroli operacyjnej.

Stosowanie tymczasowego aresztowania

W Europie na dzień 31 stycznia 2025 r. w areszcie tymczasowym przebywało średnio 30% osadzonych. Wskaźniki krajowe znacznie się jednak różnią. Najniższe wskaźniki aresztu tymczasowego odnotowano wśród państw członkowskich UE w Bułgarii (7%), Czechach (8,2%), Polsce (11%) i Rumunii (12,4 %). Wskaźniki te przekroczyły 40% w Chorwacji (42,4%), Luksemburgu (45%) i Holandii (45,3%)⁴.

Wśród państw UE stosowane są zróżnicowane rozwiązania w odniesieniu do poszczególnych aspektów tymczasowego aresztowania, będących przedmiotem projektu⁵. Jeżeli chodzi o przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania, to

⁴ M. F. Aebi, E. Cocco, *Prisons and Prisoners in Europe 2025: Key Findings of the SPACE I survey*, Series UNILCRIM 2025/1. Council of Europe and University of Lausanne, <https://www.drugsandalcohol.ie/45735/2/Key-findings.pdf> [wszystkie źródła internetowe cytowane w niniejszej opinii zostały sprawdzone 9 VII 2026 r.]. Poszczególne państwa różnią się pod względem sposobu klasyfikacji osadzonych. Niektóre porządki prawne przeklasyfikowują zatrzymanych jako „oskarżonych” natychmiast po wydaniu wyroku skazującego, nawet w trakcie trwania postępowania odwoławczego, podczas gdy inne nadal zaliczają ich do kategorii „osób w areszcie tymczasowym” aż do wydania prawomocnego wyroku. Te różnice definicyjne mają wpływ na dane.

⁵ *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study)*, European Commission, November 2022, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/83b9e28f-6954-11ed-b14f-01aa75ed71a1/language-en>.

we wszystkich państwach członkowskich UE zastosowanie tymczasowego aresztowania wymaga co najmniej stwierdzenia odpowiednio wysokiego stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa, określanego w ustawodawstwach krajowych w różny sposób. Wszystkie państwa członkowskie wśród podstaw do zastosowania tymczasowego aresztowania uwzględniają także ryzyko ucieczki oskarżonego oraz ryzyko popełnienia poważnego przestępstwa, przy czym przesłanka surowej kary jako podstawa tymczasowego aresztowania jest różnie interpretowana i regulowana. Jednocześnie surowość kary nie jest zazwyczaj samodzielną przesłanką, ale elementem szerszej oceny zastosowania tymczasowego aresztowania. We Włoszech tymczasowe aresztowanie z uwagi na ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa jest dopuszczalne jedynie w przypadku poważnego podejrzenia popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności, której maksymalny ustawowy wymiar wynosi co najmniej 5 lat (art. 274 kodeksu postępowania karnego⁶). W Hiszpanii w art. 503 ustawy o postępowaniu karnym⁷ wskazano, że tymczasowe aresztowanie można zastosować, gdy istnieją dowody, że doszło do popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności wynoszącą 2 lata lub więcej (lub krótszą – w przypadku, gdy oskarżony ma już kartotekę kryminalną). Natomiast w Szwecji osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa, za które grozi kara pozbawienia wolności na okres co najmniej 1 roku, można zatrzymać, jeżeli istnieje ryzyko ucieczki, niszczenia dowodów lub ponownego popełnienia przestępstwa (rozdział 24 art. 1 kodeksu postępowania sądowego⁸).

Ponadto w niektórych państwach stosowana jest przesłanka ryzyka stanowienia zagrożenia dla porządku publicznego (np. w Belgii, Estonii, Francji czy Holandii). Wśród przesłanek występujących w nielicznych państwach wskazać można: brak powiązań z danym krajem lub brak stałego miejsca zamieszkania w tym kraju i związane z tym ryzyko ucieczki (Belgia, Finlandia), nieznaną lub niepewną tożsamość oskarżonego (Finlandia, Słowenia), ryzyko, że oskarżony nie będzie przestrzegał nałożonych przez sąd warunków (Malta) oraz ryzyko dla bezpieczeństwa oskarżonego (Chorwacja, Francja, Malta, Portugalia, Słowacja)⁹.

Jeśli chodzi o dolną granicę zagrożenia karą jako negatywną przesłankę zastosowania tymczasowego aresztowania, to występuje ona w większości państw członkowskich UE (wyjątek stanowią m.in. Cypr, Irlandia, Malta, Rumunia, Słowacja i Słowenia). W Bułgarii i na Łotwie przesłanką taką jest popełnienie czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności. W Chorwacji czy Estonii tymczasowe aresztowanie nie może być zastosowane w stosunku do podejrzanych o występki. Spośród państw, w których określono dolną granicę zagrożenia karą jako negatywną

⁶ *Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988, n. 447. Approvazione del codice di procedura penale*, GU n.250 del 24-10-1988 – Suppl. Ordinario n. 92, tekst w j. włoskim: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.del.presidente.della.repubblica:1988-09-22:447>.

⁷ *Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal*, BOE-A-1882-6036 ze zm., tekst w j. hiszpańskim: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036&tn=1&p=20250103>.

⁸ *Rättegångsbalk (1942:740)*, tekst w j. szwedzkim: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rattgangsbalk-1942740_sfs-1942-740/.

⁹ *Rights of suspects and accused...*, op. cit., s. 55-58.

przesłankę, najniższa dolna granica zagrożenia karą występuje w Niemczech – 6 miesięcy, a najwyższa – 5 lat – w Grecji i we Włoszech¹⁰.

W części państw wskazano w przepisach maksymalną długość trwania tymczasowego aresztowania. Np. w Niemczech jest to 6 miesięcy, a dłuższy okres jest możliwy tylko w wyjątkowych sytuacjach, np. gdy szczególne trudności lub nietypowy zakres postępowania lub inny ważny powód nie pozwalają na wydanie wyroku i uzasadniają dalsze stosowanie aresztu (§ 121 kodeksu postępowania karnego¹¹). We Włoszech maksymalny łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania wynosi 2 lata, 4 lata albo 6 lat, w zależności od ustawowego zagrożenia karą za zarzucane przestępstwo (art. 303 ust. 4 kodeksu postępowania karnego¹²). Maksymalny łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania wynosi 2 lata w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności, której maksymalny ustawowy wymiar nie przekracza 6 lat, 4 lata – w przypadku przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności przekraczającą 6 lat, ale nieprzekraczającą 20 lat, oraz 6 lat – w przypadku przestępstw zagrożonych karą dożywotniego pozbawienia wolności albo karą pozbawienia wolności, której maksymalny ustawowy wymiar przekracza 20 lat. Maksymalnego okresu trwania aresztu nie wskazano np. we Francji, gdzie zgodnie z art. 144-1 kodeksu postępowania karnego¹³ areszt tymczasowy nie może trwać „dłużej niż rozsądny okres”, biorąc pod uwagę powagę czynów, o które oskarżono osobę podejrzaną, i złożoność śledztwa niezbędnego do ustalenia prawdy.

W zakresie udostępniania akt w sprawach o zastosowanie tymczasowego aresztowania w części państw UE dostęp do akt może być realizowany w formie papierowej lub elektronicznej. Proces digitalizacji akt jest w toku na przykład we Francji i w Niemczech¹⁴. We Francji zgodnie z art. 114 kodeksu postępowania karnego¹⁵ akta postępowania są udostępniane obrońcy najpóźniej cztery dni robocze przed przesłuchaniem osoby, którą reprezentuje, a po pierwszym stawianictwie przed sędzią śledczym pozostają do jego dyspozycji w toku postępowania. Po pierwszym stawianictwie adwokat może również uzyskać kopię całości lub części akt, przy czym jeżeli akta zostały zdigitalizowane, kopia jest przekazywana w postaci elektronicznej. W Niemczech, zgodnie z § 147 kodeksu postępowania karnego¹⁶, obrońca ma prawo do wglądu do akt będących w dyspozycji sądu lub takich, które musiałyby zostać przedłożone sądowi w razie wniesienia aktu oskarżenia, a także do zapoznania się z dowodami znajdującymi się w urzędowym depozycie. W § 32f kodeksu postępowania karnego przewidziano, że wgląd do akt elektronicznych przyznaje się poprzez udostępnienie treści akt do

¹⁰ Ibidem, s. 54-55.

¹¹ *Strafprozeßordnung StPO*, tekst w j. niemieckim: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>; wer. angielska: *German Code of Criminal Procedure*, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/index.html.

¹² *Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988...*, op. cit.

¹³ *Code de procédure pénale*, tekst w j. francuskim: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/.

¹⁴ S. Tarapata, D. Zajac, W. Górowski, M. Słomka, *Tymczasowe aresztowanie w Polsce. Dlaczego jest złe? Jak powinno być? Analiza prawna na tle przepisów państw Europy*, red. M. Małecki, Kraków 2023, https://kipk.pl/wp-content/uploads/2023/10/kipk_tymczasowearesztowanieraport.pdf, s. 126.

¹⁵ *Code de procédure pénale* ... op. cit.

¹⁶ *Strafprozeßordnung StPO* ... op. cit.

pobrania lub poprzez przekazanie treści akt przy użyciu bezpiecznej metody transmisji. Na uzasadniony wniosek dostęp do akt może zostać zapewniony również poprzez umożliwienie zapoznania się z aktami elektronicznymi w siedzibie właściwego organu.

Prawo do pomocy obrońcy

Ostatnie przekrojowe sprawozdanie Komisji Europejskiej dotyczące stosowania dyrektywy 2013/48/UE w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania¹⁷ zostało opublikowane w 2019 r. Wówczas KE stwierdziła, że dyrektywa przyczyniła się do istotnego wzmocnienia gwarancji procesowych podejrzanych i oskarżonych w państwach członkowskich UE, jednak sposób jej implementacji pozostaje zróżnicowany. W szczególności odnotowano różnice dotyczące chwili, od której podejrzanym przysługiwało prawo dostępu do obrońcy – w niektórych państwach korzystanie z tego prawa uzależnione było od dokonania formalnej czynności procesowej lub nie obejmowało wszystkich osób niepozbawionych wolności. Podejście do transpozycji dyrektywy jest więc zróżnicowane. Przykładowo w Belgii, zgodnie z art. 47bis kodeksu postępowania karnego¹⁸, osoba podejrzana ma prawo do uprzedniej, poufnej konsultacji z obrońcą przed pierwszym przesłuchaniem przez policję oraz do korzystania z pomocy obrońcy podczas przesłuchania. Ponadto zgodnie z art. 2bis belgijskiej ustawy o tymczasowym aresztowaniu¹⁹ osoba zatrzymana ma prawo od chwili pozbawienia wolności do niezwłocznej, poufnej konsultacji z wybranym przez siebie obrońcą przed pierwszym przesłuchaniem. Jeżeli podejrzany nie ustanowił obrońcy lub wybrany obrońca nie jest dostępny, korzysta się z systemu dyżurów organizowanego przez izby adwokackie. Co do zasady przesłuchanie nie może rozpocząć się bez faktycznej obecności obrońcy. Przepis przewiduje również możliwość przerwania przesłuchania w celu przeprowadzenia dodatkowej poufnej konsultacji z obrońcą. Pełnoletni podejrzany może zrzec się prawa do pomocy obrońcy jedynie dobrowolnie, po uprzedniej konsultacji z obrońcą, a zrzeczenie wymaga formy pisemnej. We Francji, zgodnie z art. 63-3-1 kodeksu postępowania karnego²⁰, od chwili rozpoczęcia zatrzymania i w dowolnym czasie jego trwania osoba zatrzymana może zwrócić się o pomoc adwokata wyznaczonego przez siebie lub wyznaczonego z urzędu. Obrońca może

¹⁷ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące wdrożenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, 1 II 2023 r. COM(2023) 44 final.

¹⁸ Code d'instruction criminelle. – Livre Premier, tekst w j. francuskim: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_wet/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1808-11-27&numac_search=1808111701&page=1&lq_txt=F&caller=list&1808111701=7&trier=promulgation&dt=CODE+D%27INSTRUCTION+CRIMINELLE&fr=f&choix1=et&choix2=et#LNK0011.

¹⁹ Loi relative à la détention préventive, tekst w j. francuskim: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_wet/article.pl?language=fr&sum_date=&pd_search=1990-08-14&numac_search=1990099963&page=4&lq_txt=F&caller=list&1990099963=14&trier=Promulgacja&vieu_numac=1808111701f&fr=f&text1=Loi+relative+a+la+détention+preventive&choix1=oraz&choix2=oraz.

²⁰ Code de procédure pénale ..., op. cit..

porozumiewać się z osobą przebywającą w areszcie na warunkach gwarantujących poufność rozmowy. Zgodnie z art. 63-4-2 kodeksu postępowania karnego osoba zatrzymana może zwrócić się o obecność obrońcy podczas przesłuchań i konfrontacji. W takim przypadku nie może być ona przesłuchiwana w sprawie faktów bez obecności obrońcy, chyba że wyraźnie zrezygnuje z tego prawa, co zostanie odnotowane w protokole. W Niemczech, zgodnie z § 137 kodeksu postępowania karnego²¹ oskarżony może korzystać z pomocy obrońcy na każdym etapie postępowania, natomiast § 136 kodeksu postępowania karnego nakłada obowiązek poinformowania podejrzanego przed pierwszym przesłuchaniem o prawie do konsultacji z obrońcą, także przed rozpoczęciem przesłuchania.

Dopuszczalność dowodów uzyskanych niezgodnie z prawem

Systemy państw członkowskich UE różnią się pod względem zbierania, wykorzystania i dopuszczalności dowodów, a także wykorzystywania materiałów z kontroli operacyjnej²². W wielu porządkach prawnych nie obowiązuje automatyczna reguła wyłączenia każdego dowodu uzyskanego z naruszeniem prawa. O dopuszczalności rozstrzyga się z uwzględnieniem charakteru naruszenia, jego wpływu na rzetelność postępowania, wiarygodności dowodu oraz wagi interesu wymiaru sprawiedliwości. Przykładowo na Litwie sąd ocenia, czy naruszenie pozbawiło oskarżonego praw gwarantowanych ustawą albo istotnie je ograniczyło. W Szwecji wyłączenie dowodu traktowane jest jako środek wyjątkowy, zastrzeżony zwłaszcza dla najpoważniejszych naruszeń, takich jak tortury. W Holandii reakcją na nielegalne uzyskanie dowodu może być nie tylko jego wyłączenie, lecz także np. redukcja kary albo stwierdzenie nierzetelności całego postępowania²³. Natomiast w części państw obowiązują wyraźnie sformułowane ustawowe reguły wyłączenia dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa, ograniczające możliwość wykorzystania takich dowodów w postępowaniu karnym. W Chorwacji, zgodnie z art. 10 kodeksu postępowania karnego²⁴, orzeczenia sądowe nie mogą opierać się na dowodach uzyskanych w sposób niezgodny z prawem (dowodach nielegalnych). Za dowody nielegalne uważa się: 1) dowody uzyskane z naruszeniem zakazu stosowania tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, przewidzianego w Konstytucji, ustawie lub prawie międzynarodowym; 2) które zostały uzyskane z naruszeniem prawa do obrony oraz prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego gwarantowanego przez Konstytucję, ustawę lub prawo międzynarodowe, o ile zostanie to stwierdzone przez sąd w drodze konkretnej oceny równowagi między interesem publicznym związanym z prowadzeniem postępowania karnego a ochroną praw jednostki, wagi przestępstwa, wagi naruszenia podstawowego prawa człowieka i możliwości jego naprawienia, charakteru środka, w wyniku którego prawo to zostało naruszone, zgody osoby, której prawo zostało naruszone, oraz innych okoliczności; 3) które zostały uzyskane

²¹ *Strafprozeßordnung StPO* ..., op. cit..

²² B. Garamvölgyi, K. Ligeti, A. Ondrejová, M. von Galen, *Admissibility of Evidence in Criminal Proceedings in the EU*, "eucrim" 2020, Vo. 15(3), pp 201-208, <https://eucrim.eu/articles/admissibility-evidence-criminal-proceedings-eu/>

²³ *Unlawful evidence in Europe's courts: principles, practice and remedies*, Fair Trials, October 2021

²⁴ *Zakon o kaznenom postupku*, tekst w j. chorwackim: <https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku>.

z naruszeniem przepisów postępowania karnego i które są wyraźnie przewidziane w kodeksie postępowania karnego; 4) uzyskane na podstawie dowodów niezgodnych z prawem, chyba że mogłyby zostać uzyskane innymi zgodnymi z prawem środkami. W Hiszpanii zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy organicznej o władzy sądowniczej²⁵, we wszelkiego rodzaju postępowaniach obowiązuje zasada dobrej wiary. Dowody uzyskane bezpośrednio lub pośrednio z naruszeniem praw lub wolności podstawowych nie będą miały mocy prawnej. Sędziowie oraz sądy odrzucają z uzasadnionych powodów wnioski, wnioski procesowe i zarzuty, które zostały zgłoszone z oczywistym nadużyciem prawa lub wiążą się z nadużyciem prawa lub procedury. We Włoszech, zgodnie z art. 191 kodeksu postępowania karnego²⁶, dowody z naruszeniem zakazów określonych przez prawo nie mogą być wykorzystane. Niemożność wykorzystania dowodów może zostać stwierdzona z urzędu na każdym etapie i w każdej instancji postępowania. Oświadczenia lub informacje uzyskane w wyniku popełnienia przestępstwa tortur nie mogą być w żadnym wypadku wykorzystywane, z wyjątkiem sytuacji, gdy dotyczą one osób oskarżonych o popełnienie tego przestępstwa i wyłącznie w celu udowodnienia ich odpowiedzialności karnej.

Wykorzystywanie materiałów z kontroli operacyjnej

Jeśli chodzi o wykorzystywanie materiałów z kontroli operacyjnej to np. w Czechach nagranie z kontroli telekomunikacji może być użyte w innej sprawie karnej, jeżeli nowe postępowanie dotyczy przestępstwa wskazanego w § 88 ust. 1 kodeksu postępowania karnego²⁷ (najpoważniejsze przestępstwa, w szczególności czyny zagrożone karą pozbawienia wolności przekraczającą osiem lat, wybrane przestępstwa gospodarcze i korupcyjne, przestępstwa przeciwko działalności organów państwa oraz inne umyślne przestępstwa ścigane na podstawie umów międzynarodowych), albo gdy zgodę wyrazi użytkownik podsłuchiwanego urządzenia. W Holandii, zgodnie z art. 126dd kodeksu postępowania karnego²⁸, prokurator może zezwolić na wykorzystanie danych uzyskanych za pomocą określonych szczególnych metod śledczych, takich jak obserwacja techniczna, podsłuch czy pozyskiwanie danych telekomunikacyjnych, nie tylko w postępowaniu, w którym zostały one zgromadzone, lecz również w innym postępowaniu karnym albo w celu uzyskiwania informacji o udziale osób w poważnej i zorganizowanej przestępczości. W Niemczech, zgodnie z § 477 ust. 2 kodeksu postępowania karnego²⁹, dane uzyskane w toku jednego postępowania mogą zostać wykorzystane jako dowód w innej sprawie tylko wtedy, gdy również w odniesieniu do nowego postępowania dopuszczalne byłoby zastosowanie środka, za pomocą którego materiał został pierwotnie zgromadzony. Jednocześnie w doktrynie przyjmuje się, że tzw. przypadkowe odkrycia (*Zufallsfunde*), nawet jeśli nie mogą zostać bezpośrednio

²⁵ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, BOE núm. 157, de 02/07/1985, tekst w j. hiszpańskim: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

²⁶ Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988..., op. cit.

²⁷ Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), 66/1961, tekst w j. czeskim: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.

²⁸ Wetboek van Strafvordering, tekst w j. holenderskim: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-01-01>.

²⁹ Strafprozeßordnung StPO..., op. cit.

wykorzystane jako dowód, mogą stanowić podstawę do podjęcia dalszych czynności śledczych lub wszczęcia nowego postępowania. We Włoszech zasadą jest ograniczenie przenoszenia podsłuchów między postępowaniami. Zgodnie z art. 270 kodeksu postępowania karnego³⁰, wyniki podsłuchów nie mogą być użyte w innych sprawach, chyba że są niezbędne do ustalenia przestępstw, przy których obowiązkowe jest zatrzymanie na gorącym uczynku. Ponadto, zgodnie z art. 270 ust. 1-bis kodeksu postępowania karnego, wyniki podsłuchów uzyskane przy użyciu tzw. trojana mogą zostać wykorzystane również w innych postępowaniach, jeżeli są niezbędne do wykrycia lub udowodnienia poważnych przestępstw wskazanych w art. 266 ust. 2-bis kodeksu postępowania karnego, obejmujących przede wszystkim przestępstwa korupcyjne popełniane przez funkcjonariuszy publicznych³¹. Powyższe rozwiązania nie przewidują co do zasady obowiązku uzyskania odrębnej, następczej zgody sądu na wykorzystanie materiałów wykraczających poza pierwotny zakres kontroli.

V. Skutki prawne projektowanej ustawy

1. Projektowane zmiany zmierzają do modyfikacji istniejących regulacji Kodeksu postępowania karnego, m.in. w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania, tzw. dowodów nielegalnych oraz wykorzystania informacji z kontroli operacyjnej i procesowej kontroli i utrwalaniu rozmów. Zasadnie wskazuje się w projekcie, że tymczasowe aresztowanie jest środkiem zapobiegawczym, który powoduje głęboką ingerencję państwa w prawa i wolności człowieka, stąd musi ściśle wypełniać konstytucyjne zasady proporcjonalności, celowości i konieczności. Należy zgodzić się z Wnioskodawcami, że „tymczasowe aresztowanie jako instytucja prawna nie jest środkiem dla zapewnienia komfortu pracy policji i prokuratury, lecz sytuacją, w ramach której system prawny zakłada, iż na organach ścigania zaczynają ciążyć dodatkowe obowiązki, w szczególności konieczność prowadzenia czynności procesowych w sposób zaplanowany, celowy i szybki. Przetrzywanie obywatela w areszcie uzasadnione jest wyłącznie wtedy, gdy organy ścigania realizują w prawidłowy sposób swoje kompetencje. Szczególną rolę w procesie stosowania tymczasowego aresztowania spełnia niezależny sąd, który powinien weryfikować, czy zastosowanie i utrzymywanie izolacyjnego środka zapobiegawczego jest usprawiedliwione okolicznościami sprawy i sposobem prowadzenia czynności przez organy władzy” (s. 2 uzasadnienia projektu)³².

³⁰ *Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988...*, *op.cit.*

³¹ I. Sieber, N. von zur Mühlen, T. Tropina (eds.), *Access to Telecommunication Data in Criminal Justice. A Comparative Legal Analysis*, Berlin 2021, https://pure.mpg.de/rest/items/item_3341425_6/component/file_3529100/content.

³² Projektowane zmiany w zasadniczej większości zostały wcześniej zgłoszone w ramach: poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy 410, Sejm RP X kadencji oraz poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy 410, Sejm RP X kadencji. W ramach pkt. V opinii zostały wykorzystane fragmenty *Oceny skutków regulacji zawartej w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 410)* (opinia BEOS z 3 VI 2024 r., BEOS-WP/WOSR-970/24) oraz *Opinii w sprawie oceny skutków regulacji poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk sejmowy nr 865)* (opinia BEOS z 12 XII 2024 r., BEOS-2411/24).

Wolność osobista uznawana jest za jedno z najważniejszych praw człowieka, warunkujących niejednokrotnie możliwość korzystania przez niego z innych praw i wolności wyrażonych w przepisach konstytucyjnych i ustawowych. Konstytucja dopuszcza ograniczenie, a nawet zniesienie wolności osobistej, podobnie jak innych praw konstytucyjnych, zwłaszcza „wobec osób naruszających prawo, które daje ochronę dobru wspólnemu czy innym ważnym wartościom konstytucyjnie chronionym. Do podstawowych zadań państwa należy bowiem egzekwowanie przez nie prawa, w tym zapewnienie nieuchronności kary dla osób prawo to naruszających”³³. Ustrojodawca, dopuszczając ingerencję w wolność osobistą, wprowadził szczegółowe zasady jej ograniczania. Tymczasowe aresztowanie stanowi bez wątpienia jedną z najdotkliwszych postaci tej ingerencji. Ten najsurowszy środek zapobiegawczy tak dalece ingeruje w wolność osobistą jednostki, że całkowicie ją znosi. Tym samym instytucja tymczasowego aresztowania, bez względu na to, czy stosowana w klasycznym układzie procesowym, tj. samodzielnie, czy w zbiegu z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w innej sprawie (czy też w zbiegu z tymczasowym aresztowaniem danej osoby w innej sprawie), podlega reżimowi art. 41 ust. 1 Konstytucji. Przepis ten zapewnia każdemu nietykalność i wolność osobistą. Wszelkie ograniczenia wolności mogą być wyznaczone wyłącznie przez powszechnie obowiązujące normy prawne (art. 41 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji: „Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie”).

Trybunał Konstytucyjny wskazuje także, że konstytucyjne prawo do obrony jest nie tylko fundamentalną zasadą procesu karnego, ale także elementarnym standardem demokratycznego państwa prawnego³⁴. Zakorzenie prawa do obrony w konstytucyjnej zasadzie demokratycznego państwa prawnego powoduje, że odnosi się ono nie tylko do postępowania karnego, ale także innych postępowań toczących się w przedmiocie odpowiedzialności o charakterze represyjnym³⁵. Prawo to należy więc rozumieć szeroko: jako przysługujące każdemu od chwili wszczęcia przeciwko niemu postępowania karnego (w praktyce od chwili przedstawienia zarzutów) aż do wydania prawomocnego wyroku i jego wykonania. Prawo do obrony ma szczególne znaczenie w sytuacji osoby tymczasowo aresztowanej. Osobie tej przysługuje konstytucyjne prawo zarówno do obrony materialnej (np. możliwość odmowy składania wyjaśnień, prawo wglądu w akta i składania wniosków dowodowych), jak i formalnej, tj. korzystania z pomocy obrońcy z wyboru lub z urzędu.

Wskazane prawa nie mają charakteru absolutnego. Ograniczenia tych praw podlegają ocenie przez pryzmat art. 31 ust. 3 Konstytucji, który formułuje kumulatywnie ujęte przesłanki dopuszczalności ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności. Są to: ustawowa forma ograniczenia, istnienie w państwie demokratycznym konieczności wprowadzenia ograniczenia, funkcjonalny związek ograniczenia z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3

³³ Tak TK w wyroku z 10 VII 2000 r., sygn. akt SK 21/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 144.

³⁴ Por. wyroki TK z 6 XII 2004 r., sygn. akt SK 29/04, OTK ZU nr 11/A/2004, poz. 114 oraz 19 III 2007 r., sygn. akt K 47/05, OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 27.

³⁵ Por. wyroki TK z: 4 VII 2002 r., sygn. akt P 12/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 50; 3 XI 2004, sygn. akt K 18/03, OTK ZU nr 10/A/2004, poz. 103; 19 III 2007, sygn. akt K 47/05, OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 27.

Konstytucji wartości (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób) oraz zakaz naruszania istoty danego prawa lub wolności³⁶. Stwierdzenie, że ograniczenia mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie, nakazuje rozważyć: czy wprowadzona regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków; czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest połączona; czy efekty wprowadzonej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela³⁷.

Punktem wyjścia dla oceny skutków prawnych przedłożonych propozycji regulacji nie są tylko wskazane regulacje konstytucyjne, lecz także skuteczna możliwość realizacji celów postępowania karnego (art. 2 § 1 k.p.k.), w tym postępowania przygotowawczego (art. 297 k.p.k.), do których zalicza się m.in.: ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy, wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym ustalenie osób pokrzywdzonych i rozmiarów szkody, czy też zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu. Także w doktrynie podkreśla się, że postępowanie przygotowawcze, w którego toku następuje zbieranie i przygotowywanie dowodów dla oceny sądu, powinno przebiegać w warunkach umożliwiających efektywne działanie organu prowadzącego postępowanie karne³⁸.

W kontekście prowadzonej oceny projektowanych zmian nie można pominąć konieczności poszanowania zasady prawdy, która została określona w art. 2 § 2 k.p.k. Przepis art. 2 § 2 k.p.k. wyraża zasadę prawdy, przewidując, że podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne. Jest to dyrektywa przewidująca oparcie wydawanych w postępowaniu karnym decyzji na ustaleniach faktycznych zgodnych z rzeczywistym stanem rzeczy³⁹. Dążenie do jej osiągnięcia niejednokrotnie musi wiązać się z ograniczeniem praw i wolności podejrzanego przy jednoczesnym poszanowaniu zasad sprawiedliwości proceduralnej i materialnej. Wynikający z tej zasady postulat poczynienia prawdziwych ustaleń faktycznych „znajduje granice w obowiązujących przepisach prawa, skoro poszukiwanie prawdy dopuszczalne jest tylko za pomocą środków i sposobów przewidzianych w prawie procesowym i z poszanowaniem ustanowionych przez to prawo gwarancji procesowych. W tych granicach jest to żądanie o charakterze kierunkowym, bez wyraźnie oznaczonego limitu”⁴⁰.

Sposób realizacji celów postępowania karnego stanowi potencjalne źródło ingerencji w prawa podejrzanego, w szczególności jego wolność poruszania się, komunikowania, prawo do obrony. Jest to szczególnie widoczne na przykładzie

³⁶ Zob. m.in. wyroki TK z: 24 III 2003 r., sygn. akt P 14/01, OTK ZU nr 3/A/2003, poz. 22; 6 III 2007 r., sygn. akt SK 54/06, OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 23.

³⁷ Zob. m.in. orzeczenie TK z 26 IV 1995 r., sygn. akt K. 11/94, OTK w 1995 r., cz. I, poz. 12 oraz wyrok TK z: 28 VI 2000 r., sygn. akt K. 34/99, OTK ZU nr 5/2000, poz. 142.

³⁸ Por. P. Wiliński, *Odmowa dostępu do akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 79.

³⁹ K. Zgryzek [w:] J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2019, s. 103; H. Paluszkiwicz, [w:] K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 152.

⁴⁰ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne* [w:] M. Cieślak, *Dzieła wybrane*, Kraków 2011, t. II, s. 258.

środków zapobiegawczych. Z jednej strony stosowanie środków zapobiegawczych (w tym tymczasowego aresztowania) służy zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego poprzez zapewnienie sprawnego i niezakłóconego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w związku z realizacją kodeksowo określonych celów procesowych. Z drugiej strony stosowanie środków zapobiegawczych prowadzi do ograniczenia praw i wolności jednostki w związku z tym, iż naturalną konsekwencją ich aplikacji jest ingerencja w sferę podstawowych konstytucyjnie chronionych swobód oskarżonego korzystającego w toku postępowania karnego z domniemania niewinności. Wskazana charakterystyka prawna środków zapobiegawczych determinuje ich kształt normatywny, który powinien każdorazowo uwzględniać pozostające w kolizji wartości konstytucyjne. Takie podejście pozwala wyznaczyć istotny kierunek regulacji dotyczących tymczasowego aresztowania, które muszą zawierać zarówno przesłanki uzasadniające ingerencję, a więc podstawę działania organu procesowego, jak i elementy ograniczające. W konsekwencji należy wskazać, że przy zmianach dotyczących tymczasowego aresztowania musi zachodzić precyzyjne wyważanie skonfliktowanych wartości i wskazanie na te, które w konkretnych realiach procesowych zyskują pierwszeństwo. Uwaga ta dotyczy nie tylko procesu legislacyjnego, lecz także ich stosowania w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Lektura projektu oraz jego lakoniczne uzasadnienie prowadzi do wniosku, że przedłożone w nim propozycje silnie akcentują elementy gwarancyjne względem podejrzanego, przy jednoczesnym ograniczeniu celów postępowania karnego oraz zasady prawdy materialnej. Za taką tezę przemawiają poniższe uwagi krytyczne do poszczególnych propozycji legislacyjnych.

2. Nie jest zasadna zmiana w art. 73 k.p.k., polegająca na dodaniu § 5 w brzmieniu: „Na postanowienia, o których mowa w § 2 i § 3 przysługuje zażalenie. Sąd rozpoznaje zażalenie w terminie 3 dni”. W wyroku z 17 lutego 2004 r.⁴¹ TK stwierdził, że treść art. 73 § 2 k.p.k. mieści się w wyznaczonych przez art. 31 ust. 3 Konstytucji granicach ustanawiania ograniczeń w korzystaniu z wolności i praw. Uznał, że ograniczenie prawa oskarżonego do porozumiewania się z jego obrońcą pod nieobecność innych osób – w kształcie unormowanym przepisami Kodeksu – nie stanowi nadmiernej ingerencji w prawo do obrony. Wynika to przede wszystkim z krótkotrwałego – zaledwie 14-dniowego – okresu, w którym prokurator może ograniczyć swobodę kontaktów oskarżonego z obrońcą. Ograniczenie to, jak zauważa TK, nie może mieć zasadniczego wpływu na sytuację procesową oskarżonego i nie stanowi przeszkody w przygotowywaniu obrony, ponieważ obrona ta – zarówno w sensie materialnym, jak i formalnym – jest realizowana i nie ma żadnych przeszkód w kontakcie oskarżonego i jego obrońcy.

Trybunał dodał, że „zarządzenie ograniczające swobodę porozumiewania się oskarżonego z obrońcą podczas nieobecności innych osób musi być uzasadnione ważnym interesem toczącego się postępowania. Ma ono istotne znaczenie zwłaszcza we wstępnej fazie postępowania, gdy zachodzi obawa matactwa albo konieczność sprawdzenia alibi”. Co więcej, brak zażalenia na decyzję prokuratora zastrzegającą, że w szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, prokurator lub osoba przez niego

⁴¹ Wyrok TK z 17 II 2004 r., sygn. akt SK 39/2002, OTK ZU 2004, nr 2A, poz. 7.

upoważniona będzie obecna przy porozumiewaniu się oskarżonego i obrońcy, wynika przede wszystkim z krótkiego okresu ograniczenia i to na początkowym etapie stosowania tymczasowego aresztowania. Ograniczenie to nie może mieć zasadniczego wpływu na sytuację procesową oskarżonego i nie stanowi przeszkody w przygotowywaniu obrony. Faktycznie bowiem obrona ta zarówno w sensie materialnym, jak i formalnym, jest realizowana i nie ma żadnych przeszkód w kontakcie oskarżonego i jego obrońcy, a jedyne ograniczenie dotyczy jawnej obecności osoby trzeciej. Takie rozwiązanie jest akceptowalne w orzecznictwie ETPC, z którego wynika, że konieczność zaistnienia takiego ograniczenia należy każdorazowo poddawać ocenie przez pryzmat konkretnej sprawy⁴².

Mimo że w sprawie *Salduz przeciwko Turcji* ETPC⁴³ wskazał, iż nawet, gdy wyjątkowe okoliczności sprawy uzasadniają odmowę dostępu do adwokata, ograniczenie w korzystaniu z jego pomocy nie może zniweczyć praw zagwarantowanych w art. 6 EKPC, to jednak decyzja Trybunału w sprawie *Simons przeciwko Belgii*⁴⁴ wyraźnie wskazuje, że z orzecznictwa Trybunału nie należy wywodzić bezwzględnego obowiązku zapewnienia zatrzymanemu obecności obrońcy przy pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego. Także w wyroku wydanym w sprawie *Öcalan przeciwko Turcji*⁴⁵ Trybunał podkreślił, iż prawo do korzystania z pomocy obrońcy może podlegać ograniczeniom, ale tylko i wyłącznie z uzasadnionych powodów. Kwestia ta podlega ocenie przez pryzmat konkretnej sprawy i ewentualnych konsekwencji kontynuowania postępowania bez udziału obrońcy. Należy więc, biorąc pod uwagę całość postępowania karnego, zbadać, czy ograniczenie takie pozbawiło oskarżonego rzetelnej rozprawy. Jednak nie stanowi naruszenia prawa do obrony i prawa do rzetelnego procesu opóźnienie w zapewnieniu zatrzymanym dostępu do adwokata, jak również dopuszczenie podczas następujących później procesów dowodów z zeznań i wyjaśnień złożonych bez obecności adwokata, w sytuacji gdy w czasie wstępnego przesłuchania przez policję istnieje pilna konieczność zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia i zdrowia społeczeństwa, np. zapobieżenia kolejnym atakom terrorystycznym, gdy całość postępowań była rzetelna⁴⁶. W sprawie *Imbrioscia przeciwko Szwajcarii* (skarga nr 13972/88) Trybunał nie stwierdził naruszenia art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji uznając, że pomimo iż obrońca skarżącego nie był zawiadamiany o wszystkich terminach przesłuchania, postępowanie jako całość było rzetelne, gdyż obrońca ani w przesłuchaniach, w których uczestniczył, ani przy zaznajamianiu się z materiałami śledztwa, nie przejawiał żadnej aktywności⁴⁷.

⁴² Wyroki ETPC: z 19 II 1991 r. w sprawie *Alimena przeciwko Włochom*, skarga nr 11910/85; z 28 listopada 1991 r. w sprawie *S. przeciwko Szwajcarii* 12629/87 i 13965/88.

⁴³ Wyrok ETPC z 7 XI 2008 r. w sprawie *Salduz przeciwko Turcji*, skarga nr 36391/02.

⁴⁴ Decyzja ETPC z 28 VIII 2012 r. w sprawie *Simons przeciwko Belgii*, nr skargi 71407/10.

⁴⁵ Wyrok ETPC z 12 V 2005 r. w sprawie *Öcalan przeciwko Turcji*, skarga nr 46221/99.

⁴⁶ Wyroki ETPC (Wielka Izba) z 13 IX 2016 r. w sprawie *Ibrahim i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09.

⁴⁷ Wyrok ETPC z 24 X 1993 r. w sprawie *Imbrioscia przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 13972/88; zob. też wyrok ETPC z 23 V 2019 r. w sprawie *Doyle przeciwko Irlandii*, skarga nr 51979/17; wyrok ETPC z 11 VII 2019 r. w sprawie *Olivieri przeciwko Francji*, skarga nr 62313/12; zob. też J. Zagrodnik, *Prawo do korzystania z pomocy obrońcy w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Radca Prawny” 2022, nr 2, s. 181-193.

Propozycja art. 73 § 5 k.p.k. wywołuje wątpliwości także i z tego względu, że przewiduje termin niedający sądowi realnej możliwości na rozpoznanie zażalenia. Należy zauważyć, że w przypadku ważniejszych kwestii Kodeks postępowania karnego przewiduje dłuższy termin na rozpoznanie środka np. zażalenie na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania powinno zostać rozpoznane niezwłocznie, nie później niż przed upływem 7 dni (art. 252 § 3 k.p.k.).

3. W projektowanym art. 95b § 2 k.p.k. Wnioskodawcy postulują wprowadzenie zasady jawności posiedzeń w przedmiocie zastosowania, przedłużenia stosowania oraz rozpoznania zażalenia na zastosowanie lub przedłużenie stosowania tymczasowego aresztowania, dopuszczając jednocześnie wyjątek w postaci możliwości wyłączenia jawności takiego posiedzenia ze względu na dobro postępowania. W ocenie Wnioskodawców postulowana zmiana stanowi realizację standardu konstytucyjnego, wprowadzając zasadę jawnego rozstrzygania o wolności człowieka także w sferze jawności zewnętrznej. Dodają też, że społeczna kontrola funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania stanowić będzie niezbędny filar ochrony jednostek przed arbitralnością władzy w tym obszarze. Argument ten jest istotny, choć nie wydaje się, aby mógł prowadzić do wniosku o zasadności publicznego charakteru posiedzeń aresztowych. Jak słusznie wskazuje się w doktrynie, „wprowadzanie jawności zewnętrznej procesu karnego ma sens w sytuacji, gdy rzeczywiście może przyczynić się do zaistnienia realnej kontroli społecznej nad prowadzonym postępowaniem. Udział społeczeństwa (...) ma bowiem pierwszoplanowe znaczenie w odniesieniu do kontroli, czy przestrzegane są zapewnione oskarżonemu standardy rzetelnego procesu. Z tej perspektywy nie może dziwić, że publiczność dotyczy rozprawy, na której prowadzone jest postępowanie dowodowe. To bowiem od jego jakości zależy głównie ostateczne rozstrzygnięcie. Tymczasem w trakcie posiedzenia aresztowego postępowanie dowodowe nie jest prowadzone, a ujawniany jest często wyłącznie wycinek materiału dowodowego zebranego w danej sprawie przez organy ścigania. Osoby postronne miałyby więc dostęp do bardzo wąskiego zakresu materiału dowodowego, na podstawie którego trudno byłoby, o ile w ogóle byłoby to możliwe, zweryfikować zasadność podejmowanego przez sąd rozstrzygnięcia”⁴⁸. Poza tym, ujawnienie przebiegu posiedzenia aresztowanego podmiotom trzecim (także za pośrednictwem mediów) może negatywnie odbić się na efektywności postępowania przygotowawczego, w szczególności na osiągnięciu stanu prawdy materialnej. W postępowaniu przygotowawczym jawność zewnętrzna jest niemal wyłączona – przede wszystkim ze względu na sposób prowadzenia działań w tym stadium i charakter dokonywanych czynności – co wynika z reguły tajności tego etapu postępowania karnego. Etap wstępny postępowania cechować musi się przede wszystkim sprawnością i skutecznością podejmowanych działań wykrywczych. Podnosi się również, że ujawnienie zbyt wielu informacji może odkryć kolejne planowane dopiero czynności śledztwa czy dochodzenia, a tym samym zniweczyć ich przydatność dla osiągnięcia celów postępowania przygotowawczego. Stawiałoby to, jak się wydaje,

⁴⁸ W. Jasiński, *Jawność zewnętrzna posiedzeń sądu (nawiązanie do artykułu M. Rogackiej-Rzewnickiej)*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, s. 40.

w zbyt uprzywilejowanej pozycji podejrzanego, który zyskiwałby czas, by np. zapewnić sobie fałszywe alibi, zniszczyć dowód przestępstwa czy wpłynąć na zeznania świadków⁴⁹. Prowadzi to wprost do wniosku, iż w przygotowawczym stadium procesu karnego powinna dominować zasada tajności postępowania, także w zakresie posiedzenia aresztowego.

Wnioskodawcy proponują nowe brzmienie art. 250a § 5 k.p.k. W świetle propozycji nowego brzmienia art. 95b § 2 k.p.k. regulacja art. 250a § 5 k.p.k. jest zbędna. Co więcej, także art. 95b § 1 pozwala, aby sąd – z urzędu albo na wniosek podejrzanego lub prokuratora obecnego na posiedzeniu – wyłączył jawność posiedzenia ze względu na dobro postępowania.

4. Wnioskodawcy proponują uzupełnienie art. 143 § 1 pkt 8 k.p.k. o treść wskazującą, że z udostępniania podejrzanemu i jego obrońcy akt sprawy w części zawierającej treść dowodów dołączonych do wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania, sporządza się protokół. Propozycja ta jest przejawem zbędnego formalizmu, gdyż przez fakt zamieszczenia powyższej informacji w formie protokołu, nie nastąpi zwiększenie gwarancyjności w ramach tzw. postępowania aresztowego. Dostęp obrony do akt postępowania przygotowawczego w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania następuje z mocy prawa i nie wymaga żadnej decyzji prokuratora lub sądu. Polega zatem na umożliwieniu zapoznania się z aktami postępowania w części zawierającej dowody wskazane we wniosku prokuratora⁵⁰.

5. Zgodnie z art. 168a k.p.k.: „Dowodu nie można uznać za niedopuszczalny wyłącznie na tej podstawie, że został uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego, chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności”. Obecne brzmienie art. 168a k.p.k. określa możliwość dopuszczenia w postępowaniu karnym dowodu pozyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k. – z wyjątkiem sytuacji, gdy dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych oraz w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Trafnie wskazuje się w literaturze, że w przepisie tym jest zawarta zasada dopuszczalności dowodów nielegalnych, a ich niedopuszczalność jest ograniczona do najbardziej jaskrawych przejawów nadużycia władzy przez funkcjonariuszy publicznych⁵¹.

Jednocześnie art. 168a k.p.k. w brzmieniu obowiązującym budzi szereg wątpliwości. Po pierwsze, z jego treści nie wynika, czy ma to być dowód pierwotny,

⁴⁹ B. Bieńkowska, *Kilka uwag o jawności zewnętrznej postępowania przygotowawczego*, „Przegląd Sądowy” 1990, nr 7–9, s. 153; I. Wiącek, *Jawność zewnętrzna postępowania przygotowawczego na tle art. 12 ustawy Prawo o prokuraturze*, „Problemy Prawa Karnego” 2017, nr 1, s. 205–217.

⁵⁰ Postanowienie SA we Wrocławiu z 21 VIII 2017 r., sygn. akt II AKz 401/17, OSAW 2017/3, poz. 366.

⁵¹ Por. A. Rychlewska, *O przepisie art. 168a k.p.k. jako przyzwoleniu na korzystanie w ramach procesu karnego z dowodów zdobytych w sposób nielegalny*, „Palestra” 2016, nr 5, s. 14; R. A. Stefański, *Stosunek sądu do dowodów nielegalnych* [w:] D. Kała, I. Zgoliński (red.), *Postępowanie przed sądem I instancji w nowelizowanym procesie karnym*, Warszawa 2018, s. 40.

czy także dowód uzyskany dzięki dowodowi zakazanemu. Brak rozróżnienia wskazuje, że nie ma znaczenia, czy jest to dowód pierwotny, czy tzw. wtórnie skażony. Po drugie, zwrot „dowód (...) uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania” nie zawiera dookreślenia, o jakie postępowanie oraz przepisy chodzi. Wprawdzie umiejscowienie tego przepisu w Kodeksie postępowania karnego przesądza o tym, że chodzi o przepisy regulujące postępowanie karne, jednak nie wynika z tego, że mają to być tylko przepisy Kodeksu postępowania karnego. W związku z tym należy przyjąć, że chodzi o przepisy zamieszczone nie tylko w Kodeksie postępowania karnego, ale także w innych aktach prawnych dotyczących postępowania karnego. W literaturze jako przykład innych przepisów podaje się art. 19 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji⁵², regulujący czynności operacyjno-rozpoznawcze⁵³. Po trzecie, w art. 168a k.p.k. nie wskazano wprost, że dotyczy on wyłącznie organów procesowych, co nakazuje przyjąć, że ma on zastosowanie zarówno do organów procesowych, jak i do nieinstytucjonalnych uczestników procesu. Po czwarte, w świetle art. 168a k.p.k. nie ma znaczenia czy dowód jest obciążający, czy odciążający. I wreszcie, po piąte, w art. 168a k.p.k. przewiduje się wyłączenie dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego co do niektórych czynów zabronionych. Wyłączenie to zostało dokonane przy użyciu zwrotu „chyba że dowód został uzyskany w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, w wyniku: zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności”. Z jednej strony, w doktrynie twierdzi się, że „za pomocą frazy «chyba że» zostało wprowadzone zdanie podrzędne. Powstaje pytanie, czy odnosi się ono do obu wcześniejszych składników zdania, tj. do dowodu uzyskanego za pomocą czynu zabronionego, czy także do dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania. Wydawać by się mogło, że wartość logiczna tego przepisu przemawia za tym, że dotyczy obu sposobów uzyskania dowodu, zostały one bowiem połączone funktorem zdaniowym «lub», oznaczającym alternatywę zwykłą. Przy takiej konstrukcji zdania dalsza jego część odnosi się do obu członów połączonych tym spójnikiem. Za odrzuceniem takiej interpretacji przemawia treść zdania podrzędnego, w którym jest mowa o uzyskaniu dowodu w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności, które są czynami zabronionymi. Takie zachowania nie mogą odnosić się do uzyskania dowodu z naruszeniem przepisów postępowania. W związku z tym nigdy nie może zostać niedopuszczony dowód uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania, zaś dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., może być niedopuszczony tylko w wypadku, gdy: 1) dowód został uzyskany przez funkcjonariusza publicznego; 2) uzyskanie dowodu nastąpiło w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych; 3) dowód został uzyskany w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub

⁵² Dz. U. z 2025 r. poz. 636, ze zm.

⁵³ Por. S. Brzozowski, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania w kontekście art. 168a k.p.k.*, *Palestra* 2017, nr 1-2, s. 55; R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, s. 64.

pozbawienia wolności”⁵⁴. Z drugiej strony, w literaturze dokonuje się odmiennej wykładni tego przepisu, twierdząc, że dopuszczalne są dowody uzyskane zarówno z naruszeniem przepisów procesowych, jak i za pomocą czynu zabronionego określonego w art. 1 § 1 k.k., które nie zostały pozyskane przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych lub przez jakąkolwiek osobę będącą lub niebędącą funkcjonariuszem publicznym, w wyniku zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności. Przyjmuje się, że chodzi jedynie „o dopuszczalność tzw. dowodów prywatnych, tj. informacji pozyskiwanych, zleczanych czy wytwarzanych przez podmioty nieinstytucjonalne, pod warunkiem, że podmioty te nie tylko nie są organami procesowymi, ale również nie są funkcjonariuszami publicznymi uzyskującymi dowód w związku z pełnieniem obowiązków służbowych oraz że naruszenie przez te podmioty przy uzyskiwaniu informacji przepisów postępowania lub wyczerpanie znamion czynu zabronionego z art. 1 § 1 k.k. nie prowadziło do zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub naruszenia wolności. Tylko tak zakreślona klasa dowodów uzyskanych w sposób sprzeczny z normami karnomaterialnymi i kamprocesowymi może zostać włączona do podstawy dowodowej”⁵⁵. W związku z tym przyjmuje się, że niedopuszczalne są: 1) dowód uzyskany z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 2) dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 3) dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., oraz z naruszeniem przepisów postępowania w związku z pełnieniem przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych; 4) dowód uzyskany za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., w wyniku zabójstwa, umyślnego spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności⁵⁶. Przy takiej interpretacji włączeniu podlegałyby wszelkie dowody uzyskane z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 k.k., przez funkcjonariuszy publicznych w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, a w przypadku innych osób – tylko wówczas, gdy zostały uzyskane za pomocą zabójstwa, umyślnego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności.

W celu jednoznacznego wyeliminowania możliwości wykorzystania dowodów pozyskanych w sposób nielegalny Wnioskodawcy proponują powrót do pierwotnego brzmienia art. 168a k.p.k. Przepis ten został dodany do Kodeksu postępowania karnego ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw i stanowił, że: „Niedopuszczalne jest przeprowadzenie i wykorzystanie dowodu uzyskanego do

⁵⁴ Zob. szerzej R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, s. 64.

⁵⁵ Por. D. Gruszecka [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 342.

⁵⁶ Por. D. Gruszecka [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 342; J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym* [w:] T. Grzegorzczak, R. Olszewski (red.), *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015–2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, Warszawa 2017, s. 362.

celów postępowania karnego za pomocą czynu zabronionego, o którym mowa w art. 1 § 1 Kodeksu karnego”. Zgodnie z uzasadnieniem projektu, celem art. 168a k.p.k. miało być ograniczenie możliwości wprowadzania do postępowania karnego dowodów, które pozyskane zostały w wyniku przestępstwa. Miał on stanowić podstawę eliminacji z materiału dowodowego, mogącego służyć za podstawę ustaleń faktycznych, tych dowodów, które uzyskano dla celów postępowania za pomocą czynu zabronionego pod groźbą kary. Podkreślić należy, że regulacja ta wiązała się przede wszystkim z przemodelowaniem procesu w stronę większej kontradyktryjności i zwiększeniem roli tzw. „dowodów prywatnych”, wprowadzanych przez tzw. nieinstytucjonalnych uczestników procesu z uwagi na zmienione brzmienie art. 393 § 3 k.p.k.

Również w zakresie pierwotnego brzmienia art. 168a k.p.k. były zgłaszane liczne uwagi, przekładające się na zakres zastosowania ustanawianego zakazu. I tak, podnoszono, że użycie sformułowania „dowód uzyskany (...) za pomocą czynu zabronionego” rodziło wątpliwości, czy rzeczony zakaz obejmuje tylko dowody bezpośrednio nielegalne (uzyskane bezpośrednio za pomocą czynu zabronionego), czy także dowody pośrednio nielegalne (uzyskane pośrednio za pomocą czynu zabronionego); nie było wiadome, czy art. 168a k.p.k. w brzmieniu pierwotnym obejmował tylko tzw. instytucjonalnych uczestników procesu, czy też również tzw. uczestników nieinstytucjonalnych⁵⁷. Wreszcie, krytykowano szeroki zakres

⁵⁷ A. Bojańczyk nie ma wątpliwości, że przepis art. 168a obejmuje tzw. dowody prywatne, por. A. Bojańczyk, *Jaki jest zakres nowego zakazu dowodowego obejmującego dowody uzyskane za pomocą czynu zabronionego*, Palestra 2014, nr 10, s. 106 i n. Innego zdania jest np. P. Kardas, który podnosił, że w zakresie art. 168a k.p.k. możliwe są dwie, wzajemnie przeciwstawne koncepcje wykładni. „Pierwsza, restryktywna, zgodnie z którą w przypadku czynności pozaprocesowych podejmowanych przez instytucjonalnych uczestników postępowania, mających status organów władzy publicznej i zarazem organów procesowych, uzyskanie dowodu w wyniku popełnienia czynu zabronionego uzasadnia kwalifikację takich zachowań (działań lub zaniechań) jako bezprawnych, tj. nie tylko pozbawionych podstawy prawnej, ale stanowiących przekroczenie określonego w przepisach prawa zakazu/nakazu. To przesądza o nielegalności takich czynności zarówno z punktu widzenia prawa karnego materialnego, jak i prawa karnego procesowego, w dalszej zaś konsekwencji o niedopuszczalności, wadliwości i bezskuteczności czynności dowodowej realizowanej już ewentualnie w ramach procesu karnego, której przedmiotem byłyby środki dowodowe uzyskane w bezprawny, nielegalny sposób. W tym zakresie z uwagi na wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP zasadę praworządności (legalności) wymagającą działania organów władzy publicznej zawsze na podstawie i w granicach prawa, treść art. 168a k.p.k. niczego nie zmienia. W szczególności zaś przepis ten nie może być w powyższym kontekście interpretowany jako ewentualna podstawa do procesowego wykorzystywania dowodów uzyskanych za pomocą czynu zabronionego, jeżeli czynności realizujące znamiona czynu zabronionego nie miały na celu pozyskania dowodów dla postępowania karnego. W tym ujęciu zgoda odmiennie przedstawia się ocena możliwości procesowego wykorzystywania dowodów pozyskanych przez uczestników procesu niemających statusu organów procesowych w wyniku popełnienia przestępstwa niepopelnionego jednak w celu uzyskania dowodów dla potrzeb postępowania karnego. Zachowania takie, realizowane na przedpolu procesu, a więc mające postać czynności pozaprocesowych, będą z punktu widzenia prawa karnego materialnego kwalifikowane jako bezprawne i nielegalne, zarazem jednak z uwagi na wąski zakres zakazu dowodowego określonego w art. 168a KPK nie będzie wykluczone wykorzystanie tak uzyskanych dowodów w procesie karnym. Druga, liberalna, zgodnie z którą w odniesieniu do instytucjonalnych uczestników procesu obowiązują te same zasady dopuszczalności przeprowadzenia i wykorzystania dowodów uzyskanych za pomocą czynu zabronionego, co uczestników nieinstytucjonalnych. W tym ujęciu uzyskanie przez instytucjonalnych uczestników procesu dowodu za pomocą czynu zabronionego jednak nie dla celów postępowania karnego nie wyklucza możliwości przeprowadzenia i wykorzystania takiego dowodu w ramach procesu karnego”, por. P. Kardas, *Problem granic legalności czynności uczestników postępowania karnego i konsekwencji ich przekroczenia* [w:] J. Skorupka, D. Gruszecka (red.), *Granice procesu karnego. Legalność działań uczestników postępowania*, Warszawa 2015, s. 62-63;

wylączenia dowodów „uzyskany za pomocą czynu zabronionego”, gdyż obejmuje także pozyskanie dowodów w stanie wyższej konieczności lub w sytuacji, lub gdy społeczna szkodliwość czynu zabronionego jest znikoma lub niższa niż znikoma. W takich sytuacjach, czyn, który pozwolił na pozyskanie dowodu, nie przestaje być czynem zabronionym. Uwagi te – w całej rozciągłości – zachowują swoją aktualność wobec opiniowanej nowelizacji Kodeksu postępowania karnego. Z zastrzeżeniem należy odnieść się do kategoriycznych i ogólnych rozwiązań eliminujących dowody nielegalne z procesu karnego. Zasadniczo nie występują one w ustawach procesowych państw Europy kontynentalnej, jak również nie wynikają ze standardu strasburskiego. W orzecznictwie ETPC powtarzana jest teza, że art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC) nie reguluje kwestii dopuszczalności dowodów, która zasadniczo jest pozostawiona prawu krajowemu. Przyjęcie innej interpretacji konwencyjnego prawa do rzetelnego procesu podważałoby istotne różnice w prawie dowodowym państw-stron Konwencji. Stąd też na podstawie analizy dorobku orzeczniczego można tylko wyróżnić zakazy dowodowe *sensu stricto*:

- 1) niedopuszczalność dowodowego wykorzystania oświadczeń uzyskanych od osobowego źródła dowodowego bezpośrednio przy użyciu tortur;
- 2) niedopuszczalność dowodowego wykorzystania oświadczeń uzyskanych od osobowego źródła dowodowego bezpośrednio wskutek niehumanitarnego lub poniżającego traktowania;
- 3) niedopuszczalność wykorzystania dowodów innych niż wyjaśnienia lub zeznania (tj. dowodów rzeczowych) uzyskanych bezpośrednio wskutek zastosowania tortur;
- 4) niedopuszczalność wykorzystania dowodów uzyskanych wskutek wadliwie przeprowadzonej transakcji pozornej, która polegała na podżeganiu oskarżonego do popełnienia czynu zabronionego.

Jak wskazuje M. Wąsek-Wiaderek, pierwsze trzy zakazy dowodowe wynikają z art. 3 EKPC (zakaz tortur), który ma charakter bezwzględny i uniwersalny. W sprawie *Jalloh v. Republika Federalna Niemiec* ETPC stwierdził: „[...] dowody obciążające, czy to w postaci przyznania się do winy, czy też dowody rzeczowe, uzyskane w rezultacie zastosowania aktów przemocy, brutalności czy innych zachowań stanowiących tortury nie mogą w żadnym razie być wykorzystywane jako dowód winy, bez względu na ich wartość dowodową [czyli ich znaczenie dla możliwości ustalenia sprawstwa]”. Zaaprobowanie każdej innej tezy stanowiłoby pośrednie usprawiedliwienie zachowań zasługujących na moralne potępienie, których autorzy art. 3 EKPC zamierzali zabronić lub, jak to zgrabnie zostało wyrażone w wyroku SN Stanów Zjednoczonych w sprawie *Rochin*, „[...] stanowiłoby nałożenie na brutalność peleryny prawa”⁵⁸. Z kolei w wyroku *El Haski v. Belgia* ETPC ponownie podkreślił, że wykorzystanie w postępowaniu karnym oświadczeń uzyskanych zarówno wskutek użycia tortur, jak i niehumanitarnego lub poniżającego

S. Brzozowski, *Dopuszczalność dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania w kontekście art. 168a k.p.k.*, „Palestra” 2017, nr 1-2, s. 55 i n.

⁵⁸ Zob. szeroko M. Wąsek-Wiaderek, *Model zakazów dowodowych z perspektywy Konwencji i orzecznictwa ETPC* [w:] J. Skorupka (red.), *Nowe spojrzenie na model zakazów dowodowych w procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 23-28. Wyrok ETPCz z 11 lipca 2006 r., skarga Nr 54810/00, Legalis, § 105. Podobny pogląd został wyrażony w wyroku *Söylemez v. Turcja* z 21 września 2006 r., skarga Nr 46661/99, Legalis, § 122.

traktowania czyni to postępowanie automatycznie i w całości nierzetelnym. Ten sam standard należy zastosować do dowodów rzeczowych pozyskanych bezpośrednio wskutek działania stanowiącego tortury⁵⁹. Czwarty konwencyjny zakaz dowodowy *sensu stricto* został sformułowany w orzecznictwie strasburskim stosunkowo niedawno na gruncie art. 6 Konwencji⁶⁰.

Dodać należy, że z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie wynika zakaz korzystania z dowodów pośrednio nielegalnych, pomimo dostrzeżenia nielegalnego źródła ich pochodzenia. W wyroku z 1 czerwca 2010 r. w sprawie *Gäfgen v. Niemcom* (skarga nr 22978/05) Trybunał wskazał, że bezwzględnie niedopuszczalne są dowody, które zostały pozyskane z naruszeniem art. 3 EKPC, jak też zaznaczył, iż można prowadzić postępowanie dowodowe w oparciu o dowody uzyskane pośrednio, wskutek nielegalnych metod przesłuchania, o ile dowody te nie mają zasadniczego znaczenia w sprawie. Trybunał przyjął, że wykorzystanie w procesie karnym dowodów uzyskanych dzięki wyjaśnieniom oskarżonego złożonym pod przymusem rodzi poważne domniemanie nierzetelności takiego procesu. Możliwe jest jednak obalenie tego domniemania, jeżeli doszło do zerwania związku przyczynowego między niehumanitarnym traktowaniem w czasie przesłuchania a wydaniem wyroku skazującego. Jak podkreślił ETPC, dowody „skażone” służyły jedynie do zweryfikowania wiarygodności przyznania się oskarżonego, a nie do poczynienia obciążających go ustaleń faktycznych. Z tego powodu doszło do zerwania związku przyczynowego między naruszającym art. 3 EKPC pozyskaniem dowodów a wydaniem wyroku skazującego wobec oskarżonego. Skarżący posiadał także środki prawne do kwestionowania dopuszczalności tych dowodów. Okoliczności te spowodowały orzeczenie braku naruszenia art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 EKPC⁶¹.

Mając na względzie powyższe, należy przemyśleć propozycję art. 168a k.p.k., w taki sposób, aby różnicował pozycję instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych uczestników procesu. Należałoby również rozważyć rozwiązanie, które wykluczałoby możliwość przeprowadzenia dowodu uzyskanego z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego jedynie wówczas, gdy przeprowadzenie takiego dowodu czyniłoby proces nierzetelnym w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC. Jak bowiem słusznie wskazał SN – „decyzja o uznaniu dowodu za niedopuszczalny (art. 170 § 1 pkt 1 w zw. z art. 168a k.p.k.), z uwagi na uzyskanie go z naruszeniem prawa, musi być rezultatem skrupulatnego ważenia pozostających w konflikcie wartości, jakimi są: z jednej strony prawda materialna oraz potrzeba urzeczywistnienia zasady trafnej reakcji karnej (art. 2 § 1 pkt 1 i § 2 k.p.k.), a z drugiej strony konieczność przestrzegania konstytucyjnej zasady legalizmu, a więc wymogu działania organów procesowych na podstawie

⁵⁹ Wyrok ETPC z 25 IX 2012 r., w sprawie *El Haski v. Belgia*, skarga Nr 649/08, Legalis, § 85.

⁶⁰ Wyrok ETPC z 5 II 2008 r., *Ramanauskas v. Litwa*, skarga Nr 74420/01, Legalis, § 60.

⁶¹ Zob. szeroko M. Wasek-Wiaderek, *Model zakazów dowodowych z perspektywy Konwencji i orzecznictwa ETPCz* [w:] J. Skorupka (red.), *Nowe spojrzenie na model zakazów dowodowych w procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 29 i n; też Autorki, *Zagadnienia prawa dowodowego w orzecznictwie Trybunału Strasburskiego*, (w:) J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki (red.), *Zagadnienia prawa dowodowego*, Warszawa 2011, s. 50-51.

i w granicach prawa (art. 7 Konstytucji RP) oraz pozostałych reguł rzetelnego procesu, co jest niezbędne do osiągnięcia stanu sprawiedliwości proceduralnej⁶².

6. Projekt zakłada uchylenie art. 168b k.p.k. stanowiącego: „Jeżeli w wyniku kontroli operacyjnej zarządzanej na wniosek uprawnionego organu na podstawie przepisów szczególnych uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej lub przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli operacyjnej, prokurator podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym”. Przepis ten odnosi się do regulacji związanych z kontrolą operacyjną prowadzoną na podstawie przepisów szczególnych (np. przez Policję, ABW, SKW, CBA, SOP, Straż Graniczną, Żandarmerię Wojskową, organy Krajowej Administracji Skarbowej) i dotyczy on sytuacji, gdy uzyskano dowód popełnienia przez osobę innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej. Przepis art. 168b k.p.k. wprowadzono do porządku prawnego z dniem 15 kwietnia 2016 r., na mocy ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁶³ i łączył się z przemodelowaniem dotychczasowego mechanizmu wykorzystania w postępowaniu karnym informacji uzyskanych w toku kontroli operacyjnej przez służby państwowe, a w szczególności z usunięciem przepisów dotyczących tzw. zgody następcej na wykorzystanie w postępowaniu karnym uzyskanego w wyniku stosowania kontroli operacyjnej dowodu popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

Ustawodawca przewidział stosowne ograniczenie w art. 168b k.p.k. z uwagi na to, że tzw. ustawy branżowe normujące możliwość stosowania kontroli operacyjnej przez ww. służby nie przewidują, iż wykorzystanie dowodu uzyskanego podczas stosowania kontroli operacyjnej jest możliwe wyłącznie w postępowaniu karnym w sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, w stosunku do którego jest dopuszczalne stosowanie takiej kontroli przez jakikolwiek uprawniony podmiot, ani że jeżeli w wyniku stosowania kontroli operacyjnej uzyskano dowód popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, w stosunku do którego można zarządzić kontrolę operacyjną, popełnionego przez osobę, wobec której była stosowana kontrola operacyjna, innego niż objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej albo popełnionego przez inną osobę. *Ratio legis* tego przepisu jest przeciwdziałanie wykorzystywaniu w procesie karnym dowodów pochodzących głównie z podsłuchu związanego z przekraczaniem granic przedmiotowych i podmiotowych stosowanej kontroli operacyjnej.

Z treści przepisu art. 168b k.p.k. wprost nie wynika, czy dotyczy tylko uzyskanych za pomocą czynności operacyjno-rozpoznawczych dowodów innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej mieszczącego się w katalogu przestępstw, co do których może być zarządzona kontrola operacyjna. W doktrynie wskazuje się,

⁶² Wyrok SN z 3 XI 2021 r., sygn. akt III KK 373/20, OSNKW 2022, nr 2, poz. 4.

⁶³ Dz. U. 2016 r., poz. 437.

że przepis art. 168b k.p.k. można interpretować w ten sposób, że skoro zastąpił on przepisy ustaw regulujących czynności operacyjno-rozpoznawcze, przewidujące, że tzw. zgoda następcza mogła być wydana co do przestępstwa, do którego jest możliwe zarządzanie takiej kontroli, to trzeba przyjąć, że przepisem art. 168b k.p.k. objęte są również tylko dowody dotyczące tych przestępstw. Można jednak argumentować, że odwołanie się do wykładni historycznej jest słabym argumentem, gdy uwzględni się wykładnię językową, która ma pierwszeństwo przed wszystkimi innymi dyrektywami interpretacyjnymi. W przepisach tych ustaw wyraźnie zaznaczano, że chodziło *verba legis* o „dowód popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, w stosunku do którego można zarządzić kontrolę operacyjną”. Takiego ograniczenia nie ma w art. 168b k.p.k., co można uważać za wskazówkę objęcia także przestępstw spoza tego katalogu⁶⁴.

Kwestia ta została jednoznacznie rozstrzygnięta w orzecznictwie. W uchwale siedmiu sędziów Sądów Najwyższego z 28 czerwca 2018 r. (sygn. akt I KZP 4/18)⁶⁵, wskazano, że „użyte w art. 168b k.p.k. sformułowanie «innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego innego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej» obejmuje swoim zakresem wyłącznie te przestępstwa, co do których sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli operacyjnej, w tym te, o których mowa w art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2017 r. poz. 2067 t.j. z późn. zm.)”. Sąd Najwyższy dostrzegł, że konflikt pomiędzy zasadą legalizmu a zasadą poszanowania i ochrony wolności człowieka, musi być rozwiązywany z poszanowaniem zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji), poprzez ściśle ustawowe uregulowanie przypadków, kiedy do kompetencji władz publicznych będzie należała ingerencja w wolność jednostki. Celem takiej ingerencji może być zwalczanie przestępczości, ale dotyczyć może wyłącznie poważnych przestępstw ściganych z urzędu (w tym skarbowych) i wiązać się z możliwie najmniejszym ograniczeniem praw i wolności konstytucyjnych, takich jak prawo do prywatności, nienaruszalności mieszkania, czy wolności komunikowania się. A skoro tak, to przy interpretacji art. 168b k.p.k. należy nadać prymat wykładni systemowej – w szczególności systematyzacji zewnętrznej – która prowadzi do nakazu przestrzegania zasad konstytucyjnych, w tym zasady proporcjonalności. Ingerencja w wolność człowieka – jego prawo do prywatności – nie może mieć charakteru nieograniczonego. Ograniczeniem takim winien być katalog poważnych przestępstw uzasadniających ingerującą w status jednostki kontrolę operacyjną. Jeżeli zaś tak, to zarówno kontrola operacyjna o charakterze pierwotnym, jak i wtórnym, może być prowadzona wyłącznie w stosunku do przestępstw katalogowych⁶⁶.

⁶⁴ Zob. R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, s. 82-83.

⁶⁵ OSNWK 2018, nr 8, poz. 53.

⁶⁶ Podobne zapatrywanie zostało wyrażone np. przez SA w Białymstoku w wyroku z 22 XI 2022 r., w którym stwierdzono, że „Użyte w art. 168b k.p.k. sformułowanie «innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego innego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej» obejmuje swoim zakresem wyłącznie te przestępstwa, co do których sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli operacyjnej, w tym te, o których mowa w art. 9c ust. 1 ustawy z 1990 r. o Straży Granicznej”, LEX nr 3485919; (wyrok SA w Warszawie z 13 VI 2016 r., sygn. akt II AKa 133/16, LEX nr 217125).

Jednocześnie w uchwale siedmiu sędziów Sądów Najwyższego z 28 czerwca 2018 r. (sygn. akt I KZP 4/18), Sąd Najwyższy stwierdził, że zwrot kończący art. 168b k.p.k. „prokurator podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym” – ma charakter techniczny i nie rodzi po stronie prokuratora żadnych nowych uprawnień. Prokurator bowiem, dysponując materiałami uzyskanymi w drodze kontroli operacyjnej, musi ocenić ich procesową przydatność. Skutkiem tej oceny zawsze będzie albo złożenie odpowiednich wniosków dowodowych dołączanych do aktu oskarżenia albo uznanie tych materiałów za nieprzydatne procesowo, co w konsekwencji powinno skutkować ich zniszczeniem. Jak zauważył Sąd Najwyższy „nie do zaakceptowania jest pogląd, w ramach którego wskazuje się, że to prokurator miałby arbitralnie decydować o wykorzystaniu danego dowodu uzyskanego w wyniku wtórnej kontroli operacyjnej w toku całego procesu, a więc również w fazie sądowej. Nie ulega wątpliwości, że prokurator musi podjąć decyzję co do wykorzystania materiałów uzyskanych w wyniku kontroli operacyjnej – czy mogą one być wykorzystane w procesie i przedstawione sądowi wraz z aktem oskarżenia, czy też nie. (...) Oczywistym natomiast musi pozostać, że na etapie postępowania jurysdykcyjnego, to wyłącznie sąd może podjąć decyzję o dopuszczeniu dowodu, a nie prokurator. Wynika to z elementarnej zasady rządzącej tym stadium procesu wyrażonej w art. 368 k.p.k. Gdyby zatem doszło do sytuacji, w której prokurator postąpiłby w tym zakresie niezgodnie z Kodeksem postępowania karnego, Konstytucją, czy ustawą o Policji, złożony przez niego wniosek i tak podlega kontroli sądu, który ma decydujące zdanie w kwestii dopuszczenia dowodu art. 170 § 1 pkt 1 k.p.k. Kontrola ta obejmuje też wszystkie ustawowe przesłanki stosowania kontroli operacyjnej, co z istoty swej, stanowi pewną formę zgody następczej”. Konkludując powyższe, zakres decyzji prokuratora o wykorzystaniu materiału pochodzącego z kontroli operacyjnej ogranicza się wyłącznie do spraw o przestępstwa ścigane z urzędu i przestępstwa skarbowe, co do których, z mocy przepisów szczególnych, możliwe było zarządzenie owej kontroli⁶⁷, zaś decyzja prokuratora w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym nie ogranicza uprawnień sądu w postępowaniu jurysdykcyjnym.

Dostrzegając powyższe okoliczności należy optować za pozostawieniem art. 168b w Kodeksie postępowania karnego. Mając jednocześnie na względzie uchwałę siedmiu sędziów Sądów Najwyższego z 28 czerwca 2018 r., sygn. akt I KZP 4/18, oraz dążąc do usunięcia wątpliwości towarzyszących wykładni art. 168b k.p.k., treść tego przepisu mogłaby uzyskać następujące brzmienie:

„Jeżeli w wyniku kontroli operacyjnej zarządzonej na wniosek uprawnionego organu na podstawie przepisów szczególnych uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola operacyjna była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej lub przestępstwa ściganego z urzędu lub

⁶⁷ Zob. Z. Niemczyk, *Nowy kształt kontroli operacyjnej po zmianach ustawy o Policji i Kodeksu postępowania karnego*, „Kwartalnik KSSiP” 2017, z. 2, s. 224; J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym* [w:] T. Grzegorzczka i R. Olszewskiego (red.), *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, Warszawa 2017.

przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli operacyjnej, prokurator w postępowaniu przygotowawczym, a w postępowaniu sądowym sąd, podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym tylko, jeżeli dotyczy on przestępstwa, co do którego sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli operacyjnej”.

Uchylenie zaś art. 168b k.p.k., tak jak zostało przedstawione w nowelizacji z dnia 22 maja 2026 r., spowoduje, że w postępowaniu karnym będzie możliwe wykorzystanie dowodu uzyskanego w wyniku kontroli operacyjnej, w zakresie każdego przestępstwa, niezależnie od tego, czy mieści się ono w katalogu przestępstw, co do których może być zarządzona kontrola operacyjna.

7. Projekt zakłada zmianę art. 237a k.p.k. W obowiązującym brzmieniu przepis ten, podobnie jak art. 168b k.p.k., wprowadzono do porządku prawnego z dniem 15 kwietnia 2016 r., na mocy ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁶⁸. Do dnia 14 kwietnia 2016 r. tryb zawarty w art. 237a k.p.k. wiązał się z tzw. zgodą następczą. Odnosiła się ona do sytuacji, w których następowało poszerzenie przedmiotowe, a więc dotyczyła zatwierdzenia uzyskanych materiałów co do przestępstw z art. 237 § 3 k.p.k. popełnionych przez osobę, wobec której kontrola była stosowana, ale innych niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli albo poszerzenie podmiotowe, czyli przestępstwo z art. 237 § 3 k.p.k. popełnione przez inną osobę niż ta, wobec której stosowana była kontrola. Wykorzystanie dowodowe tak uzyskanych materiałów było uzależnione od uzyskania zgody następczej sądu. Ustawodawca w nowelizacji z 11 marca 2016 r. zmienił regulację zawartą w art. 237a k.p.k. Po pierwsze, odstąpił od instytucji zgody następczej, równoległe przekazując prokuratorowi kompetencje w zakresie podjęcia decyzji w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym. Po drugie, odstąpienie od zgody następczej sądu spowodowało również rezygnację z terminów odnoszących się do uzyskania zgody następczej. W poprzedniej wersji przepisu, tj. sprzed 14 kwietnia 2016 r., prokurator w czasie trwania kontroli albo nie później niż w ciągu 2 miesięcy od dnia jej zakończenia mógł wystąpić do sądu z wnioskiem o wyrażenie zgody na jego wykorzystanie w postępowaniu karnym. Użyty w art. 237a termin „nie później niż” w odniesieniu do terminu 2-miesięcznego oznaczał, że termin ten miał charakter stanowczy. Po jego upływie wystąpienie z wnioskiem o wyrażenie zgody następczej było niedopuszczalne.

De lege lata wskazuje się w doktrynie, że „artykuł 237a, tak samo jak art. 168b w stosunku do kontroli operacyjnej, upoważnia prokuratora do podjęcia decyzji w przedmiocie wykorzystania dowodu w postępowaniu karnym, w którym został uzyskany w toku kontroli. Dowód ten może świadczyć o popełnieniu przez osobę, wobec której kontrola była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli (przekroczony zakres przedmiotowy) lub przestępstwa ściganego z urzędu, lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli (przekroczony zakres podmiotowy). Przepis ten nie pozwala na wykorzystanie dowodów uzyskanych z naruszeniem nie jakiegokolwiek przepisu

⁶⁸ Dz. U. poz. 437.

regulującego kontrolę i utrwalanie rozmów lub przekazu informacji, ale tylko w razie przekroczenia zakresu przedmiotowego lub podmiotowego tej kontroli”. Treść art. 237a k.p.k. należy interpretować w powiązaniu z art. 237 § 3, w którym ustawodawca enumeratywnie wymienia przestępstwa, przy których mogą być zastosowane kontrola i utrwalanie rozmów. Odmienne założenie, polegające na wykładni art. 237a k.p.k. w oderwaniu od treści pozostałych przepisów znajdujących się w tej samej jednostce redakcyjnej, prowadzi do wewnętrznej niespójności rozdziału 26 Kodeksu postępowania karnego⁶⁹. Tym samym twierdzi się, że podobnie jak w wypadku art. 168b k.p.k., należy interpretować pojęcie „innego przestępstwa ściganego z urzędu”, który to zwrot również został użyty przez ustawodawcę w treści art. 237a k.p.k.⁷⁰.

Trzeba jednak zauważyć, że w doktrynie występuje pogląd mówiący, iż art. 237a k.p.k. stanowi obejście wcześniejszych wymogów co do stosowania kontroli i utrwalania rozmów, ponieważ całkowicie obchodzi dotychczasową możliwość stosowania podsłuchów tylko do typów czynów zabronionych wymienionych w art. 237 § 3⁷¹. Był on jednak wyrażony przed uchwałą siedmiu sędziów Sąd Najwyższego z 28 czerwca 2018 r. (sygn. akt I KZP 4/18)⁷², w której użyte w art. 168b k.p.k. sformułowanie „innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego innego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli operacyjnej” obejmuje swoim zakresem wyłącznie te przestępstwa, co do których sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli operacyjnej, w tym te, o których mowa w art. 19 ust. 1 ustawy o Policji”. Odniesienie argumentacji wskazanej w tej uchwale do treści art. 237a k.p.k. jednoznacznie wskazuje na to, że wykorzystanie dowodu uzyskanego w wyniku kontroli i utrwalania rozmów może dotyczyć wyłącznie przestępstw, o których mowa w przepisie art. 237 § 3 k.p.k.⁷³

Prima facie, z treści art. 237a k.p.k. wynika, że uprawnionym do podjęcia decyzji o wykorzystaniu dowodu uzyskanego w wyniku kontroli jest prokurator, a nie sąd. To on decyduje o wykorzystaniu procesowym materiałów pochodzących z legalnej kontroli w zakresie innej osoby oraz innego przestępstwa niż to, którego dotyczyła zgoda sądu na przeprowadzenie kontroli i utrwalenie treści rozmów telefonicznych⁷⁴, aczkolwiek tylko w obrębie katalogu z art. 237 § 3 k.p.k. Trudno taki pogląd zaakceptować, jeśli się weźmie pod uwagę fakt, że gospodarzem postępowania jurysdykcyjnego jest sąd i do niego należy decyzja o dopuszczeniu

⁶⁹ K. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Lach (w:) A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 721-722.

⁷⁰ Ibidem, s. 726.

⁷¹ Por. J. Machlańska, *Procesowe wykorzystanie podsłuchu w nowelizacji Kodeksu postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 11 marca 2016 r. w świetle prawa do obrony*, SIL 2016, nr 4, s. 135; K. Eichstaedt (w:) D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2016*, Warszawa 2016, s. 229. Podnosi się także, że przepis ten przyznaje prokuratorowi uprawnienie do zapoznania się z nielegalnie uzyskanymi informacjami, które nie stanowią dowodów, ale wyłącznie w celu ustalenia, czy na podstawie tych informacji można w sposób zgodny z prawem uzyskać inny dowód (por. J. Skorupka, (w:) J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa, 2016, s. 535).

⁷² OSNKW 2018, nr 8, poz. 53.

⁷³ K. Eichstaedt [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Tom I. Art. 1-424, Warszawa 2024, s. 824.

⁷⁴ K. Eichstaedt [w:] D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Tom I. Art. 1-424, Warszawa 2024, s. 832.

dowodu⁷⁵. Sąd nie jest związany decyzją prokuratora i może nie dopuścić dowodów wnioskowanych przez prokuratora. W wypadku gdy wniosek o przeprowadzenie dowodu z informacji uzyskanej poza granicami ustawowymi kontroli i utrwalania rozmów został złożony w akcie oskarżenia, prezes sądu powinien skierować sprawę na posiedzenie celem nieuwzględnienia tego wniosku lub sąd powinien podjąć taką decyzję na posiedzeniu przygotowawczym do rozprawy głównej przed rozprawą główną (art. 349 k.p.k.)⁷⁶. Tożsame stanowisko zostało wyrażone w orzecznictwie, zgodnie z którym „zawarty w art. 237 § 3 k.p.k. zamknięty katalog przestępstw, konsekwencje przyjęcia uregulowania przepisu art. 237a k.p.k., mogą polegać wyłącznie na tym, iż decyzja prokuratora, o której mowa w cytowanym przepisie, odnosi się wyłącznie do postępowania przygotowawczego i w żadnym razie nie wiąże sądu. W konsekwencji wniosek o przeprowadzenie dowodu z informacji uzyskanej poza granicami ustawowymi kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych, powinien być przez sąd oddalony, względnie, dowody te nie powinny stanowić podstawy wyrokowania, jako nie mające cechy legalności. Jedyna, pozostająca w zgodzie z gwarancyjnym charakterem przepisu art. 237 § 3 k.p.k. oraz regułami rzetelnego procesu karnego, interpretacja normy wynikającej z art. 237a k.p.k. jest taka, iż prokurator uzyskując ww. informacje, może podjąć decyzję o ich wykorzystaniu w celu poszukiwania innych, legalnych dowodów, potwierdzających posiadane informacje, a więc stanowić podstawę dalszych czynności dowodowych, a nie je zastępować”⁷⁷.

Mając na względzie powyższe, nie sposób odnaleźć racjonalnych argumentów za przywróceniem tzw. zgody następczej w treści art. 237a § 1 k.p.k., w sposób proponowany przez Wnioskodawców. Propozycja w tym zakresie ma charakter fragmentaryczny, ponieważ odnosi się tylko do kontroli i utrwalania rozmów na podstawie rozdziału 26 k.p.k., natomiast pomija wykorzystanie tej instytucji procesowej do kontroli operacyjnej. Projektowane brzmienie art. 237a k.p.k. nie uwzględnia także możliwości wykorzystania materiałów z kontroli i utrwalania rozmów dotyczących czynu popełnionego przez inną osobę niż ta, co do której zarządzono kontrolę. Prowadzi to do sytuacji, że jeżeli w wyniku kontroli i utrwalania rozmów zostaną ujawnione dowody popełniania przestępstwa ściganego z urzędu (np. zabójstwa), popełnionego przez rozmówcę osoby, wobec której kontrola była stosowana, nie będzie możliwości wykorzystania takiego dowodu. Dostrzegając wypowiedzi doktryny i orzecznictwa na tle art. 237a k.p.k. oraz powyższe uwagi krytyczne, należy opowiedzieć się za nadaniem mu następującego brzmienia: „Jeżeli w wyniku kontroli uzyskano dowód popełnienia przez osobę, wobec której kontrola była stosowana, innego przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego niż przestępstwo objęte zarządzeniem kontroli, lub przestępstwa ściganego z urzędu lub przestępstwa skarbowego popełnionego przez inną osobę niż objętą zarządzeniem kontroli, prokurator w postępowaniu przygotowawczym, a w postępowaniu sądowym sąd, podejmuje decyzję w przedmiocie wykorzystania tego dowodu w postępowaniu karnym tylko, jeżeli dotyczy przestępstwa, co do

⁷⁵ Zob. R. A. Stefański [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, Warszawa 2019, s. 807.

⁷⁶ Tamże.

⁷⁷ Wyrok SA w Katowicach z 24 XI 2017 r., sygn. akt II AKa 363/17, LEX nr 2461354.

którego sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli". Po pierwsze, zaproponowana treść art. 237a k.p.k. jednoznacznie wskaże, jakie organy procesowe, w zależności od etapu procesu karnego, będą mogły podjąć decyzję w przedmiocie wykorzystania dowodu z kontroli i utrwalania rozmów. Po drugie, zostanie jednoznacznie wskazane, że taka decyzja będzie mogła dotyczyć tylko przestępstwa, co do którego sąd może wyrazić zgodę na zarządzenie kontroli, a zatem przestępstwa wskazanego w katalogu z art. 237 § 3 k.p.k.

8. Na pozytywną ocenę zasługuje propozycja nowej treści art. 156 § 5a k.p.k. *De lege lata*, wprowadzone w art. 156 § 5a k.p.k. ograniczenie w dostępie podejrzanego i jego obrońcy do dowodów wskazanych we wniosku o zastosowania tymczasowego aresztowania, uzasadnione potrzebą ochrony świadków zagrożonych, nie jest konieczne. Cel ten w procesie karnym może być osiągnięty za pomocą instytucji świadka incognito, której zastosowanie powoduje, że obrona wciąż ma dostęp do treści zeznań, tyle że zapewniony w sposób uniemożliwiający ujawnienie tożsamości świadka zagrożonego. Skoro zatem cel godny ochrony może być osiągnięty za pomocą istniejącego w Kodeksie postępowania karnego instrumentu, zbędne jest dalej idące ograniczanie prawa do obrony. Konsekwencją tej zmiany powinno być uchylenie art. 250 § 2b k.p.k., czego nie dostrzegli Wnioskodawcy.

9. Za zbędne należy uznać propozycje wskazane w art. 250 § 1 k.p.k. oraz 250a § 1 k.p.k. W pierwszym przypadku Wnioskodawcy wskazują, że każdy aresztowany ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Wnioskodawcy nie dostrzegli jednak, że zgodnie z art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k. celem postępowania karnego jest, aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie. Przepis ten dotyczy zarówno kwestii głównej w postępowaniu karnym, jak i rozstrzygnięć wypadkowych czy incydentalnych. Z kolei art. 250a § 1 k.p.k. zakłada, że sąd rozpoznaje wniosek o zastosowanie tymczasowego aresztowania niezwłocznie, nie później jednak niż przed upływem 24 godzin od jego złożenia. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na istniejący przepis art. 248 § 1 k.p.k., który stanowi, że zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania go do dyspozycji sądu nie doręczono mu postanowienia o zastosowaniu wobec niego tymczasowego aresztowania albo nie ogłoszono mu tego postanowienia na posiedzeniu przeprowadzonym w sposób określony w art. 250 § 3b k.p.k.

Jednocześnie Wnioskodawcy postulują wprowadzenie rozwiązania normatywnego, wedle którego udział prokuratora w posiedzeniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania jest obowiązkowy, zaś niestawiennictwo prokuratora ma być uważane za cofnięcie wniosku, który ma skutkować pozostawieniem go bez rozpoznania (art. 250b § 2 k.p.k.). Z uzasadnienia projektu nie wynika, że prokuratorzy rzadko uczestniczą w posiedzeniu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania. Nie sposób wykluczyć, że z powodu sytuacji losowej prokurator nie stawia się na posiedzenie aresztowe. Trudno taką sytuację łączyć z cofnięciem wniosku i pozostawieniem wniosku o tymczasowe aresztowanie bez rozpoznania. Co więcej, ewentualny brak prokuratora na posiedzeniu aresztowym nie osłabia możliwości realizacji prawa do obrony przez podejrzanego i jego obrońcę. Ciężar dowodzenia w wypadku stosowania

tymczasowego aresztowania obciąża prokuratora, a więc tego, kto zgłasza twierdzenie, a nie tego, kto zaprzecza⁷⁸. Twierdzi się w orzecznictwie, że na prokuratorze spoczywa więc ciężar wykazania, że zebrane w sprawie dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany popełnił zarzucane mu przestępstwo (art. 249 § 1 k.p.k.) i że zachodzi uzasadniona obawa bezprawnego utrudniania przez podejrzanego prawidłowego toku postępowania (art. 258 § 1 i 2 k.p.k.). Prokurator, w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania, „ma wykazać występowanie ogólnej i szczególnej przesłanki środków zapobiegawczych, co wynika ze skargowego charakteru tego postępowania”⁷⁹. Ciężar wykazania przez prokuratora przesłanki ogólnej i szczególnej tymczasowego aresztowania odnosi się nie tylko do wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania, ale także do każdego kolejnego wniosku o przedłużenie tego środka, co wynika z dyrektywy adaptacji środków zapobiegawczych do sytuacji procesowej oskarżonego, o której mowa w art. 253 § 1 k.p.k.⁸⁰. W konsekwencji należy stwierdzić, że ewentualna nieobecność prokuratora na tzw. posiedzeniu aresztowym osłabia możliwość uwzględnienia wniosku, gdyż wnioskodawca nie będzie miał możliwości ustosunkowania się do twierdzeń podejrzanego i jego obrońcy. Poza tym, nie można zapomnieć, że wniosek w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania jest doręczany uprzednio podejrzanemu i jego obrońcy, zaś sąd może podjąć decyzję o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania na podstawie na dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy oraz dowodów z zeznań świadków, o których mowa w art. 250 § 2b k.p.k.

10. Wnioskodawcy zasadnie wskazują na potrzebę zmian art. 250 § 3 oraz dodania § 3a k.p.k. w celu wprowadzenia obowiązku doręczenia podejrzanemu i jego obrońcy odpisu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Obowiązek będzie obciążał prokuratora kierującego wnioskiem, stanowiąc realizację prawa dostępu osoby objętej wnioskiem do niezwłocznej informacji o złożeniu wniosku oraz jego podstawy. Uzupełnieniem tej regulacji gwarancyjnej jest regulacja nakazująca przesłanie sądowi odpisu wniosku aresztowego w wersji elektronicznej, który na wniosek obrońcy sąd niezwłocznie przesyła na wskazany przez obrońcę adres poczty elektronicznej. Wprowadzenie niniejszej zmiany, tj. uzyskanie kopii elektronicznej wniosku sprzyja przygotowaniu się obrońcy do wykonywania czynności obrończych w sposób efektywny.

11. W projektowanym art. 250b § 4 k.p.k. określa się porządek tzw. posiedzenia aresztowego. Proponuje się, żeby rozpoczynało się ono od odczytania przez prokuratora wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz zwięzłego przedstawienia uzasadnienia dla składanego wniosku, wraz ze wskazaniem powodów, dla których inne środki zapobiegawcze w ocenie prokuratora nie są wystarczające dla prawidłowego zabezpieczenia przebiegu postępowania. Propozycję tę należy uznać za zbędną, skoro podejrzany i jego obrońca oraz sąd znają treść wniosku, jego uzasadnienie oraz dowody w oparciu, o które został sformułowany wniosek prokuratora o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego

⁷⁸ Postanowienie SA w Krakowie z 24 XI 2004 r., sygn. akt II AKz 422/04, KZS 2004/12, poz. 32; postanowienie SA we Wrocławiu z 16 V 2018 r., sygn. akt II AKz 307/18, LEX nr 2491413.

⁷⁹ Postanowienie SA we Wrocławiu z 16 V 2018 r., sygn. akt II AKz 307/18, LEX nr 2491413.

⁸⁰ Tamże.

aresztowania. Warto dostrzec, że projekt zwiększa gwarancyjność w sferze informacyjnej, gdyż w art. 250 § 3a k.p.k. zakłada, że na wniosek obrońcy sąd niezwłocznie przesyła wniosek o tymczasowe aresztowanie na wskazany przez obrońcę adres poczty elektronicznej. Istnieje zatem możliwość odniesienia się w toku posiedzenia przez podejrzanego i jego obrońcę – bez odczytywania treści wniosku – do przedstawionych przez oskarżyciela argumentów uzasadniających zastosowanie lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania.

12. Z afirmacją należy odnieść się do propozycji zakładającej, że sąd rozpoznający odwołanie w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania będzie orzekał w składzie trzech sędziów (art. 252 § 1a k.p.k.). Rozłożenie ciężaru decyzji na skład 3-osobowy w trakcie rozpatrywania odwołania pozwoli ograniczyć presję wywieraną na sąd przez oskarżyciela publicznego oraz opinię publiczną, zwiększając tym samym gwarancje obiektywnego i rzetelnego rozpatrzenia zażalenia. Dodać należy, że kolegialność składu sędziowskiego zwiększa poczucie bezpieczeństwa sędziego, niekiedy narażonego na naciski⁸¹. Niemniej jednak, dostrzec należy, że już w obowiązującym stanie prawnym, istnieje możliwość rozpoznania zażalenia w składzie trzech sędziów. I tak, na podstawie art. 254 § 3 k.p.k. zażalenie na postanowienie dotyczące wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego rozpoznaje sąd w składzie trzech sędziów. Także na podstawie art. 263 § 5 k.p.k. zażalenie na postanowienie sądu apelacyjnego o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania na podstawie § 4 tegoż przepisu rozpoznaje sąd apelacyjny w składzie trzech sędziów. Możliwość orzekania przez sąd w takim składzie istnieje również na podstawie art. 426 § 2 k.p.k., gdy sąd odwoławczy wydał postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia. W toku dalszych prac legislacyjnych należy dokonać uspoźnienia powyższych przepisów z przedłożoną propozycją art. 252 § 1a k.p.k.

13. Zgodzić się należy z postulatem uchylenia art. 257 § 3 k.p.k., wprowadzonego do ustawy karnoprocesowej na mocy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. Stanowi to powrót do wyłącznie sądowej kompetencji orzekania w przedmiocie stosowania lub przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania. Zmieniony przepis zakładał, że obecny na posiedzeniu prokurator może sprzeciwić się zmianie środka izolacyjnego na poręczenie majątkowe, co oznaczało „wstrzymanie” decyzji zarezerwowanej wyłącznie dla sądu i w opozycji do treści ustawy przewidującej z mocy prawa uchylenie stosowanego tymczasowego aresztowania z chwilą złożenia poręczenia majątkowego. Oczekiwanie na rozstrzygnięcie sądu drugiej instancji oznaczało pozbawienie wolności podejrzanego lub oskarżonego przez bliżej nieokreślony czas i wbrew woli sądu. Tymczasem kwestia oceny rzetelności postępowania w rozumieniu art. 6 EKPC i art. 45 Konstytucji dotyka także postępowań incydentalnych, takich jak stosowanie lub przedłużanie tymczasowego aresztowania. Z tych powodów dalsze utrzymywanie przepisu, który uzależnienia wykonalność decyzji o zmianie stosowanego środka zapobiegawczego od braku sprzeciwu prokuratora, prowadzi do pogłębienia nierówności stron w procesie karnym i zlikwidowania gwarancyjnej roli sądu⁸².

⁸¹ Zob. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2023, s. 174.

⁸² Zob. szerzej A. Sakowicz, S. Zabłocki, *Standard konstytucyjny i konwencyjny a warunkowe tymczasowe aresztowanie (art. 257 § 2 i 3 k.p.k.)*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 10, s. 26-55; A. Sakowicz,

14. W art. 258 § 1 k.p.k. projekt zakłada zmianę stopnia uprawdopodobnienia wystąpienia przesłanki szczególnej stosowania tymczasowego aresztowania i pozostałych środków zapobiegawczych poprzez zastąpienie „uprawdopodobnionej obawy” – „realną obawą”. Proponowana zmiana jest zbędna, ponieważ nie wnosi wartości dodatniej i narusza istniejącą siatkę pojęciową w Kodeksie postępowania karnego. Z poglądów doktryny i orzecznictwa wynika jednoznacznie, że obawy, o których mowa w art. 258 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., mają być uzasadnione, a zatem muszą realnie występować. Niedopuszczalne jest więc ustalenie tych obaw jedynie na podstawie przekonania prokuratora lub sądu. Koniecznym i niezbędnym warunkiem ustalenia tych obaw jest ich obiektywne występowanie⁸³. Trafnie zauważa się w orzecznictwie, że: „Nie można zgodzić się z poglądem, jakoby dalsze tymczasowe aresztowanie oskarżonego uzasadniała obawa, iż będzie on namawiał świadków do fałszywych zeznań. Musi to bowiem być obawa konkretna, a nie abstrakcyjna. Tymczasem zebrany materiał dowodowy, w szczególności przyznanie się oskarżonego do winy i deklaracja naprawienia szkody obawy takiej nie uzasadniają”⁸⁴. Celnie interpretację obawy, o której mowa w art. 258 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., oddaje wypowiedź Sądu Apelacyjnego w Katowicach, że „obawa, o której mowa w przepisie art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k., co do zasady musi być uzasadniona konkretnymi okolicznościami wskazującymi na jej istnienie, a przede wszystkim wcześniejszym zachowaniem podejrzanego podjętym w tym właśnie celu, jak i zachowaniem innych osób, podejmowanym w porozumieniu z nim i nie można jej istnienia wywodzić jedynie z hipotetycznego domniemania podejmowania przez podejrzanego takich działań. Tymczasem obawę mactwa w sprawie sąd wywodził jedynie z prawdopodobieństwa, że podejrzany mógłby podejmować działania w celu nakłaniania świadków do składania fałszywych zeznań lub w inny bezprawny sposób utrudniać postępowanie, co nie spełnia kryteriów ww. przepisu i nie ma żadnego oparcia w materiale zawartym w aktach spraw”⁸⁵. Nie jest wystarczające samo przypuszczenie takiego zachowania się oskarżonego, przepis bowiem wymaga, by obawa taka była uzasadniona. Jak podkreśla się w judykaturze, „rozstrzygając o potrzebie kontynuowania stosowania tymczasowego aresztowania, oprócz aktualnej postawy procesowej podejrzanego, należy mieć również na uwadze jego zachowanie się w toku całego postępowania. Całościowa ocena zachowania podejrzanego ma bowiem wpływ na ocenę istnienia obawy podjęcia przez niego bezprawnych działań wpływających na prawidłowy bieg postępowania i potrzebę stosowania odpowiedniego środka zapobiegawczego”⁸⁶.

W kontekście proponowanej zmiany w art. 258 § 1 k.p.k. nie sposób pominąć tego, że do stosowania środków zapobiegawczych dochodzić może tylko wtedy, gdy

Sprzeciw prokuratora w procesie karnym w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego w latach 2016-2021 [w:] J. Skorupka, D. Czerwińska (red.), *Autorytarny proces karny. Rzetelność procesu karnego w państwie niepraworządnym*, Wrocław 2024, s. 105-108.

⁸³ J. Skorupka, *Tymczasowe aresztowanie w praktyce stosowania prawa*, „Palestra” 2021, nr 1-2, s. 9 oraz podania tam literatura.

⁸⁴ Postanowienie SA w Katowicach z 2 XII 1998 r., sygn. akt II AKz 336/98, LEX nr 37751; postanowienie SA w Katowicach z 9 XI 2016 r., sygn. akt II AKz 576/16, LEX nr 2242178.

⁸⁵ Postanowienie SA w Katowicach z 7 V 2014 r., sygn. akt II AKz 275/14, LEX nr 1537369.

⁸⁶ Postanowienie SA we Wrocławiu z 18 VII 2007 r., sygn. akt II AKz 364/07, LEX nr 1641068; R. A. Stefański, S. Zabłocki [w:] R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, tom II*, Warszawa 2019, Lex, komentarz do art. 259 k.p.k.

zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo (art. 249 § 1 *in fine* k.p.k.). W orzecznictwie słusznie wskazuje się, że nie chodzi tu o pewność tego, że podejrzany dopuścił się zarzucanych mu czynów, ale o duże prawdopodobieństwo, zachodzące pomimo podnoszonych przez obrońcę wątpliwości, które będą musiały być przedmiotem badania w postępowaniu sądowym, bowiem wymagają dokonania pełnej oceny dowodów zebranych w danej sprawie⁸⁷. Duże prawdopodobieństwo jest najwyższym stopniem prawdopodobieństwa, a tak określony wymóg jest elementem zapewnienia najwyższego standardu gwarancyjnego dla oskarżonego, koniecznego ze względu na ochronę przed nadmierną ingerencją w jego podstawowe prawa i wolności⁸⁸. Duże prawdopodobieństwo nie jest równoznaczne z udowodnieniem, ale jest to taki stopień prawdopodobieństwa, który graniczy z pewnością⁸⁹. Podstawą oceny dużego prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa przez oskarżonego może być tylko zebrany w sprawie materiał dowodowy, który organ stosujący środek ma obowiązek przedstawić w uzasadnieniu postanowienia. Duże prawdopodobieństwo musi odnosić się zarówno do faktu popełnienia konkretnego przestępstwa, jak i sprawstwa oskarżonego. Nie może dokonać tego w sposób dowolny, ale musi opierać się na zebranych dowodach; konieczne jest dysponowanie odpowiednim quantum prawidłowo zebranych i przeprowadzonych dowodów⁹⁰. O tym, czy zachodzi tego rodzaju prawdopodobieństwo, decydują zebrane dowody i jest ono z reguły mniejsze w początkowym stadium postępowania przygotowawczego. Może ono wzrastać w miarę rozwoju postępowania i przybywania kolejnych dowodów obciążających albo zmniejszać się, gdy nowe dowody podważą dotychczasową ocenę.

Nie sposób zgodzić się z też postulatem usunięcia części normy prawnej wyrażonej w art. 258 § 2 k.p.k., która *de lege lata* stanowi, że jeżeli oskarżonemu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał go na karę pozbawienia wolności nie niższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być uzasadniona grożącą oskarżonemu surową. Przepis ten określa dwie szczególne podstawy stosowania tego środka zapobiegawczego, które są związane z surową karą. W obu wypadkach zastosowanie tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego może być uzasadnione grożącą podejrzanemu (oskarżonemu) surową karą.

Pierwsza ze wskazanych przesłanek ma fundamentalne znaczenie na początkowym etapie postępowania karnego, jakkolwiek nie traci swego przymiotu

⁸⁷ Postanowienie SA w Krakowie z 10.08.2018 r., sygn. akt II AKp 12/18, LEX nr 2633152; postanowienie SN z 8 X 2020 r., sygn. akt III KZ 62/20, LEX nr 3147707.

⁸⁸ Por. J. Karaźniewicz, *Prawdopodobieństwo wystąpienia określonego zdarzenia jako przesłanka podjęcia czynności przez organy procesowe – zarys problematyki* [w:] A. Małolepszy, R. Olszewski (red.), *Quo vadit processus criminalis? Rzeczywistość i wyzwania*, Warszawa 2020, s. 144-151.

⁸⁹ Zob. np. postanowienie SN z 1 XII 2003 r., sygn. akt WZ 62/03, LEX nr 185481; postanowienie SN z 11 III 2008 r., sygn. akt WZ 13/08, LEX nr 549271; postanowienie SA w Warszawie z 1 VI 2009 r., sygn. akt II AKa 98/09, LEX nr 577593; postanowienie SA w Krakowie z 18 VI 2020 r., sygn. akt II AKz 357/20, LEX nr 3036469.

⁹⁰ A. Bulsiewicz, *Głosa do postanowienia SN z 15 IV 1983 r., sygn. akt II KZ 31/83*, „Palestra” 1984, nr 5-6, s. 92.

również w postępowaniu jurysdykcyjnym, niemniej jednak zawsze oceniać należy ją łącznie z kategorią czynu zarzucanego⁹¹. W jednej z uchwał SN wskazał, że „Kodeks postępowania karnego wymaga od sądu orzekającego w przedmiocie tymczasowego aresztowania dokonania swego rodzaju prognozowania kary, przy czym dokonywanego wyłącznie na użytek ustaleń i ocen potrzebnych dla stosowania środków zapobiegawczych, co w konsekwencji oznacza, że uzasadnienie postanowienia w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania nie musi spełniać standardów, jakim powinno odpowiadać uzasadnienie wyroku skazującego w części dotyczącej rozstrzygnięcia o karze. Przewidywanie przyszłej kary musi odbywać się zawsze w dwóch aspektach: zarówno pod kątem przesłanki pozytywnej, określonej w art. 258 § 2 k.p.k., jak i przesłanki negatywnej stosowania tymczasowego aresztowania, sformułowanej w art. 259 § 2 k.p.k. W tym ostatnim przepisie ustawodawca wprost nakazuje dokonanie prognozowania kary (...). Zatem powyższe przepisy wskazują nie tyle możliwość, ile konieczność prognozowania kary, jednak zawsze tylko jako negatywnej albo pozytywnej przesłanki szczególnej zawartej w art. 258 § 2 k.p.k.”⁹². Trzeba jednak dodać, że w literaturze na temat procesu karnego twierdzi się, że art. 258 § 2 k.p.k. nie spełnia testu proporcjonalności wyrażonego w art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz uchybia wymogowi określenia w ustawie zasad ograniczenia i pozbawienia wolności osobistej, wyrażonemu w art. 41 ust. 1 Konstytucji, a także zasadzie poprawnej legislacji, znajdującej oparcie w art. 2 Konstytucji⁹³. Także TK w postanowieniu z 17 lipca 2019 r. (sygn. akt S 3/19) wykluczył liberalną wykładnię art. 258 § 2 k.p.k. dopuszczając powoływanie się tylko na grożącą surową karę jako na okoliczność uzasadniającą tymczasowe aresztowanie, gdy tymczasem surowość zagrożenia karą musi każdorazowo występować w zbiegu z przesłanką z art. 249 § 1 k.p.k., w zakresie, w jakim przepis ten stanowi o tym, iż stosowanie wszelkich środków zapobiegawczych jest możliwe w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a konieczność stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego dla realizacji tego celu musi być wykazana⁹⁴. Formułując zastrzeżenia konstytucyjne do wykładni art. 258 § 2 k.p.k., Trybunał Konstytucji wskazał, że nie wyklucza on takiej interpretacji ww. przepisu, która będzie pozostawała w zgodności z przepisami Konstytucji. W szczególności zaakcentował, iż groźba surowej kary jest czynnikiem relewantnym dla oceny ryzyka ucieczki lub powrotu do przestępstwa, jednak nie może usprawiedliwiać długich okresów detencji bez powołania faktów potwierdzających ryzyko obstrukcji procesowej⁹⁵. Jest to obligatoryjne, o czym świadczy art. 258 § 4 k.p.k., który stanowi, że decydując o zastosowaniu określonego środka zapobiegawczego, uwzględnia się rodzaj

⁹¹ Zob. postanowienie SA w Katowicach 3 IX 2003 r., sygn. akt II Ako 401/03, KZS 2003/11, poz. 57; postanowienie SA w Krakowie z 2 IV 2008 r., sygn. akt II AKz 163/08, Prok.i Pr.-wkl. 2008/11, poz. 39.

⁹² Zob. uchwałę składu 7 sędziów SN z 19 I 2012 r., sygn. akt I KZP 18/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 1; postanowienie SN: z 26 XI 2014 r., sygn. akt II KK 83/14; z 21 XI 2012 r., sygn. akt V KK 220/12; z 3 IV 2007 r., WZ 11/07, OSNKW 2007, nr 6, poz. 52; a także z 29 IX 2021 r., sygn. akt V KZ 47/21, LEX nr 3230203.

⁹³ J. Skorupka, *O niekonstytucyjności art. 258 § 2 k.p.k.*, „Państwo i Prawo” 2018, nr 3, s. 5-18.

⁹⁴ Tak uchwała składu 7 sędziów SN z 19 I 2012 r., sygn. akt I KZP 18/11, OSNKW 2012, nr 1, poz. 1.

⁹⁵ Postanowienie TK z 17 VII 2019 r., S 3/19, sygn. akt S 3/19, OTK ZU A/2019, poz. 41; oraz B Nita-Świątłowska, *Głosa do postanowienia TK z 17 VII 2019 r., sygn. akt S 3/19*, „Przegląd Sądowy” 2021, nr 4, s. 105-112.

i charakter obaw wskazanych w art. 258 § 1-3 k.p.k., przyjętych za podstawę stosowania danego środka oraz nasilenie ich zagrożenia dla prawidłowego przebiegu postępowania w określonym jego stadium. W świetle tego przepisu, koniecznym jest wykazanie, w jaki sposób grożąca oskarżonemu surowa kara może prowadzić *in concreto* do utrudniania przez niego prawidłowego toku postępowania.

Czyniąc uwagi w powyższym zakresie należy wskazać, że ETPC dopuszcza oparcie stosowania tymczasowego aresztowania na przesłance odwołującej się do surowości kary, gdyż groźba surowej kary rodzi domniemanie, że osoby podejrzewane o popełnienie przestępstwa lub oskarżone mogą podejmować próby bezprawnych działań destabilizujących prawidłowy tok postępowania. Między innymi, ETPC w wyroku z dnia 3.02.2009 r. w sprawie *Kauczor przeciwko Polsce*⁹⁶ wskazał, że „uzasadnione podejrzenie popełnienia przez skarżącego poważnych przestępstw mogło z początku stanowić podstawę dla pozbawienia go wolności. Podobnie konieczność zgromadzenia obszernego materiału dowodowego i zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, w tym zwłaszcza przesłuchiwanie świadków, stanowiły uzasadnione podstawy dla stosowania tymczasowego aresztowania. Jednocześnie jednak z upływem czasu okoliczności te stawały się coraz mniej znaczące. (...) Zgodnie ze stanowiskiem władz, prawdopodobieństwo wymierzenia surowej kary kreowało domniemanie, że skarżący będzie utrudniał postępowanie. Trybunał podkreśla jednak, że choć zagrożenie surową karą stanowi istotny element oceny ryzyka ucieczki lub ponownego popełnienia przestępstwa, ciężar zarzutów nie może sam w sobie uzasadniać długotrwałego stosowania tymczasowego aresztowania (...)”⁹⁷. Analiza orzecznictwa ETPC prowadzi do wniosku, że o ile podejrzenie popełnienia zbrodni lub występku zagrożonego surową karą pozbawienia wolności nie jest kwestionowane w orzecznictwie Trybunału jako podstawa do zastosowania tymczasowego aresztowania⁹⁸, to podkreśla się, że okoliczność ta nie może stanowić „właściwej i wystarczającej podstawy tymczasowego aresztowania przez cały okres stosowania tego środka”⁹⁹, a jako nieuprawnione traktuje się domniemywanie, iż obawa ucieczki oskarżonego wynika z wagi czynu oraz zagrożenia surową karą za ten czyn¹⁰⁰. Odnotować także należy, że na gruncie spraw przeciwko Polsce ETPC wskazał, iż surowość grożącej kary jest ważnym elementem w ocenie ryzyka ucieczki (ale tylko elementem co do takiego domniemania – uwaga autora), ale powaga zarzutów sama w sobie nie może uzasadniać długiego okresu tymczasowego aresztowania¹⁰¹.

Mając na uwadze, że okoliczności, które warunkowały pozbawienie wolności na początku, z czasem tracą na znaczeniu, a przedłużając stosowanie

⁹⁶ Wyrok ETPCz z 3 II 2009 r. w sprawie *Kauczor przeciwko Polsce*, skarga nr 45219/06.

⁹⁷ Ibidem, § 44-46.

⁹⁸ Wyrok ETPC z 21 XI.2000 r. w sprawie *Jabłoński przeciwko Polsce*, skarga nr 33492/96, § 82; wyrok ETPC z 4 X 2001 r. w sprawie *Ilowiecki przeciwko Polsce*, skarga nr 27504/95, § 62.

⁹⁹ J. Matras, Glosa do postanowienia SN z 3 IV 2007 r., sygn. akt WZ 11/07, *Przegląd Sądowy* 2008, nr 11-12, s. 226 i wskazane tam orzeczenia ETPC.

¹⁰⁰ J. Matras, *Niektóre regulacje tymczasowego aresztowania w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 4, s. 34-48.

¹⁰¹ Wyrok ETPC z 4 V 2006 r. w sprawie *Michta przeciwko Polsce*, nr 13425/02, § 49; wyrok ETPC z 31 V 2011 r. w sprawie *Krawczak przeciwko Polsce*, skarga nr 24205/06, § 85.

tymczasowego aresztowania ponad przyjęte normy wykazać trzeba szczególnie silne uzasadnienie¹⁰². Zagrożenie surową karą, co podkreśla ETPC, samodzielnie nie może uzasadniać długotrwałego pozbawienia wolności. Dlatego też należy dążyć do ograniczenia stosowania tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. poprzez np. podniesienie, w ramach tej przesłanki szczególnej, górnej granicy kary pozbawienia wolności z 8 na 10 lat oraz wprowadzenie limitu jego stosowania do wydania wyroku przez sąd pierwszej instancji do 12 miesięcy.

15. Wnioskodawcy proponują zmienić treść art. 258a k.p.k., który obecnie stanowi, że jeżeli oskarżony uniemożliwia lub utrudnia wykonywanie zastosowanego wobec niego środka zapobiegawczego lub umyślnie naruszył obowiązek lub zakaz związany ze stosowaniem takiego środka, sąd lub prokurator stosuje środek zapobiegawczy gwarantujący skuteczną realizację celów jego stosowania, na rozwiązanie o charakterze fakultatywnym („może zastosować”). Przepis art. 258a k.p.k. powinien zostać usunięty jako regulacja zbędna, ponieważ obowiązujące przepisy przewidują reakcję wobec niestosowania się do nakazów wynikających z istoty środków zapobiegawczych orzeczonych wobec oskarżonego. Otóż, w zależności od stadium postępowania prokurator lub sąd zobowiązany jest dbać o efektywność wykonywania zastosowanego środka zapobiegawczego i powodować jego uchylenie lub zmianę, jeśli powstaną okoliczności to uzasadniające (vide art. 253 § 1 k.p.k.).

16. Budzi wątpliwości wyłączenie z zakresu ograniczeń podmiotowych, określonych w art. 259 § 1-3 k.p.k., sprawców czynów zabronionych z art. 157a, 200a § 2 oraz 267 k.k. Propozycja ta nie została uzasadniona w projekcie. Pomijając charakter kazuistyczny tej propozycji, wydaje się, że w zakresie podejrzanych lub oskarżonych, którym zarzucono ww. czyny wystarczające jest wyłącznie określone w art. 259 § 4 k.p.k.

17. W projekcie przewidziano zmianę art. 263 § 1 k.p.k., wedle której sąd będzie mógł zastosować tymczasowe aresztowanie, do okresu nie dłuższego niż miesiąc. Obecne brzmienie przepisu daje możliwość zastosowania sądom tymczasowego aresztowania na czas nie dłuższy niż 3 miesiące. Mimo że określono go z użyciem klauzuli „nie dłuższy niż”, w ocenie Wnioskodawców jest to okres „zbyt długi, nieproporcjonalny w stosunku do wagi dóbr prawnych przynależnych osobie, wobec której orzeka się stosowanie tego środka. Jest on także zbyt długi zważywszy na różnorodność możliwych do zaistnienia sytuacji faktycznych i rodzajów przestępstw, które zarzucać można danej osobie. Wnioskodawcy proponują skrócenie ustawowego okresu do maksymalnie jednego miesiąca, wymagając tym samym częstszej kontroli sądowej nad dalszą zasadnością stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego, szczególnie w kontekście ustaleń dowodowych czynionych przez oskarżyciela publicznego w czasie, w którym oskarżony pozostaje pozbawiony wolności”. Propozycja ta wywołuje zastrzeżenia. Obowiązujące rozwiązanie, stanowiące, że w postępowaniu przygotowawczym sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, oznacza jego termin na okres nie dłuższy niż 3 miesiące, pozwala – z uwagi na potrzeby procesowe konkretnej sprawy – zarówno stosować tymczasowy areszt na miesiąc, dwa miesiące lub trzy miesiące. Trudno też

¹⁰² Wyrok ETPC z 4 V 2006 r. w sprawie *Celejewski przeciwko Polsce*, skarga nr 17584/04, §§ 37-38.

wyobrazić sobie, że w sprawach np. o zabójstwo, szpiegostwo, udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa, prokurator będzie co miesiąc składał wniosek o przedłużenie tymczasowego aresztowania. Doprowadzi to do permanentnego weryfikowania przesłanek tymczasowego aresztowania oraz większej koncentracji uwagi organów procesowych na stosowaniu tego środka, niż na podejmowaniu czynności dowodowych w sprawie.

18. Wnioskodawcy przewidują wykreślenie z Kodeksu postępowania karnego art. 266 § 1a, który został dodany ustawą z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹⁰³. Tym samym słusznie postuluje się rezygnację z regulacji uzależniającej przyjęcie poręczenia majątkowego od wykazania, że przedmiot poręczenia majątkowego nie pochodzi z przysporzenia na rzecz oskarżonego albo innej osoby składającej poręczenie dokonane na ten cel. Co więcej, obecna regulacja niesie ryzyko instrumentalnego stosowania przez odmowę przyjęcia przedmiotu poręczenia w celu niejako „wymuszenia” zastosowania tymczasowego aresztowania.

19. Wnioskodawcy, poprzez zmianę art. 182 § 2, art. 540a oraz dodanie art. 374 § 1b k.p.k., dążą do zagwarantowania prawnej możliwości weryfikacji depozycji złożonych przez tzw. małego świadka koronnego w postępowaniu przygotowawczym, a co za tym idzie doprowadzenia do sytuacji nieopłacalności składania fałszywych, obciążających inne osoby zeznań. Miałoby to niewątpliwie istotne znaczenie dla zmniejszenia się liczby postępowań, w których jedynym potwierdzeniem zeznań „małego świadka koronnego” byłoby przyznanie się osoby pomówionej. Sam postulat jest trafny. Niemniej jednak jego realizacja, poprzez wykreślenie art. 540a pkt 1 k.p.k. oraz przeniesienie jego treści do pkt 3 w art. 540 § 1 k.p.k., jest rozwiązaniem błędnym, wynikającym z nierozumienia istoty art. 540 k.p.k. O ile obecnie art. 540a pkt 1 k.p.k. stanowi podstawę fakultatywną wznowienia postępowania karnego na niekorzyść oskarżonego w sytuacji pojawienia się nowych okoliczności świadczących o tym, że oskarżony nie zasługiwał na skazanie z zastosowaniem nadzwyczajnego złagodzenia kary w warunkach art. 60 § 3 lub 4 k.k. albo art. 36 § 3 k.k.s., o tyle przeniesie tej podstawy do art. 540 k.p.k. spowoduje przełamanie kształtu tego przepisu, z uwagi na to, że *de lege lata* stanowi on podstawę wznowienia postępowania tylko na korzyść strony, ale jednocześnie pod warunkiem, że nie będzie to wznowienie postępowania na niekorzyść oskarżonego.

20. Projekt był przedmiotem analiz Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu dotyczących zgodności z prawem Unii Europejskiej¹⁰⁴. Omawiany projekt był także przedmiotem opinii BEOS, sporządzonej w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu¹⁰⁵.

¹⁰³ Dz. U. poz. 1023.

¹⁰⁴ *Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Paweł Śliz)*, opinia BEOS z 3 VI 2026 r., BEOS-WPEiM-1199/26.

¹⁰⁵ *Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Paweł Śliz) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu*, opinia BEOS z 3 VI 2026 r., BEOS-WAPEiM-1200/26.

21. Opiniowany projekt dotyczy zagadnień unormowanych w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w art. 6 (prawo do sądu). Proponowane rozwiązania mają na celu lepszą implementację międzynarodowych standardów postępowaniu karnego i rozszerzają zakres gwarancji procesowych. Projekt nie nasuwa wątpliwości z punktu widzenia zgodności z EKPC. Należy przy tym podkreślić, że projektowane przepisy powinny być interpretowane i stosowane przy uwzględnieniu orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

VI. Skutki społeczne projektowanej ustawy

A. Podmioty, na które wpływa projekt

Projekt będzie oddziaływał na:

1. osoby tymczasowo aresztowane – w 2025 r. tymczasowe aresztowanie zastosowano 13 327 razy¹⁰⁶ (nie uwzględniając tymczasowego aresztowania zastosowanego do listów gończych i aresztów warunkowych bez osadzenia); projekt wprowadza nowe zasady stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania, a osoby nim objęte będą miały m.in. umożliwiony szerszy dostęp do akt i do kontaktu z obrońcą;
2. osoby zatrzymane – liczba trudna do oszacowania z uwagi na wielość podmiotów, które mogą dokonywać zatrzymań i zróżnicowane zasady je obowiązujące (również w zakresie publikacji danych)¹⁰⁷; osoby zatrzymane będą miały zapewniony dostęp do dyżurujących adwokatów i radców prawnych finansowanych przez Skarb Państwa, uzyskają także gwarancję niezwłocznego kontaktu z obrońcą;
3. sędziów sądów powszechnych – ok. 9,2 tys. osób¹⁰⁸; zmiany nakładają na tę grupę nowe obowiązki związane z kontrolą wniosków aresztowych, rozpoznawaniem zażaleń oraz prowadzeniem jawnych posiedzeń;
4. prokuratorów – 5 879 osób w 2024 r.¹⁰⁹; będą zobowiązani do bardziej szczegółowego uzasadniania wniosków o zastosowanie i przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz uzyskiwania zgody sądu na wykorzystanie części materiałów dowodowych;
5. adwokatów (23 544 osoby¹¹⁰) i radców prawnych (43 173 osoby¹¹¹); projekt przewiduje ich udział w systemie dyżurów obrończych dla zatrzymanych;

¹⁰⁶ Sprawozdania statystyczne za 2025 rok, PK-P1K, Prokuratura Krajowa, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/sprawozdania-statystyczne-za-2025-rok>.

¹⁰⁷ Zdecydowana większość zatrzymań jest dokonywana przez Policję. W 2025 r. dokonano 332 833 zatrzymań, w tym 199 350 zatrzymań na gorącym uczynku i 133 483 zatrzymań osób poszukiwanych – Liczby obliczone na podstawie danych publikowanych w formie informacji dziennej przez Policję – <https://policja.pl/pol/form/1,Informacja-dzienna.html>.

¹⁰⁸ GUS, Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2025, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/2/25/1/rocznik_statystyczny_rzeczypospolitej_polskiej_2025.pdf, s. 164.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 158.

¹¹⁰ Stan na 2 lipca 2026 r., Krajowy Rejestr Adwokatów i Aplikantów Adwokackich, <https://rejestradwokatow.pl/adwokat>.

¹¹¹ Stan na 31 grudnia 2025 r. Na podstawie informacji uzyskanej w Biurze KIRP. Zob. również <https://kirp.pl/krajowa-wyszukiwarka-radcow-prawnych/>.

6. innych uczestników postępowań karnych (pokrzywdzeni, świadkowie, pełnomocnicy); zmiany dotyczą zasad dopuszczalności dowodów, dostępu do akt oraz kontroli sądowej działań organów ścigania.

Dodatkowo projekt będzie wpływał również pośrednio na:

7. podmioty zobowiązane do organizacji systemu dyżurów obrończych – ministra sprawiedliwości, prezesów sądów, okręgowe rady adwokackie, okręgowe izby radców prawnych;
8. funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej i innych podmiotów uprawnionych do przeprowadzania zatrzymań;
9. rodziny i bliskich osób tymczasowo aresztowanych; zmiany mogą wpływać na sytuację życiową tej grupy poprzez ograniczenie czasu izolacji aresztowanych i wzmocnienie przysługujących im gwarancji procesowych;
10. instytucje i organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw człowieka i pomocą prawną, które monitorują przestrzeganie praw procesowych i wspierają uczestników postępowań.

B. Wpływ na społeczeństwo

Projektowana nowelizacja koncentruje się na zmianie zasad stosowania tymczasowego aresztowania oraz zwiększeniu gwarancji procesowych osób podejrzanych i oskarżonych (patrz pkt V opinii). Chociaż regulacja dotyczy w większości spraw proceduralnych, to jej oddziaływanie wykracza daleko poza funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Tymczasowe pozbawienie wolności wpływa bowiem na sytuację ekonomiczną, rodzinną i zawodową osób objętych postępowaniem oraz ich najbliższego otoczenia, a sposób funkcjonowania instytucji tymczasowego aresztowania pozostaje jednym z czynników kształtujących społeczne postrzeganie praworządności państwa.

Projekt odpowiada na wielokrotnie podnoszone zastrzeżenia dotyczące praktyki stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce, wskazywane zarówno przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, jak i Rzecznika Praw Obywatelskich oraz środowiska naukowe i adwokackie¹¹². Wnioskodawcy zakładają, że zwiększenie kontroli sądowej, ograniczenie długości aresztowania oraz rozszerzenie prawa do obrony doprowadzi do poprawy ochrony praw jednostki oraz odbudowy zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Istotnie, proceduralne gwarancje mają znaczący wpływ na postrzeganie legitymizacji instytucji publicznych¹¹³, jednak

¹¹² Np. ¾ badanych adwokatów (74,3%) widzi potrzebę zmiany obowiązujących przepisów dotyczących środków zapobiegawczych – *Ocena przepisów i standardów stosowania tymczasowego aresztowania w Polsce przez adwokatów i aplikantów adwokackich*, Naczelna Rada Adwokacka, Poznań, Warszawa, marzec 2023, https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-ocena-przepisow-i-standardow-stosowania-tymczasowego-aresztowania-w-polsce-przez-adwokatow-i-aplikantow-adwokackich-37204.pdf. Zob. również RPO: *tymczasowe aresztowania za długie i bez maksymalnego terminu*. MS widzi konieczność zmian (video), 07 III 2024 r., <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-areszty-dlugotrwalosc-termin-ms-odpowiedz>. Zob. również P. Kładoczny (red.), *O standardzie, który się nie przyjął (w Polsce). Praktyka stosowania tymczasowego aresztowania w świetle przepisów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2023 r., https://hfhf.pl/upload/2023/09/raport_hfhf_tymczasowe_aresztowania.pdf.

¹¹³ Zob. np. OECD, *Making Justice Systems More Effective and People Centred: Advancing a Responsive Rule of Law*, OECD Publishing, Paryż 2025, <https://doi.org/10.1787/e02fd90b-en>.

rzeczywista skala efektów w tym zakresie będzie zależała przede wszystkim od praktyki stosowania nowych przepisów przez sądy i prokuraturę. Dotyczy to zwłaszcza nowych przesłanek stosowania tymczasowego aresztowania. Jeżeli sądy utrzymają dotychczasową, szeroką interpretację tych przesłanek, rzeczywista liczba stosowanych aresztów może nie ulec znaczącemu zmniejszeniu. Jeżeli natomiast nowe przepisy doprowadzą do bardziej rygorystycznej kontroli argumentacji prokuratury, można oczekiwać rzeczywistego ograniczenia stosowania izolacyjnych środków zapobiegawczych. Podobnie skuteczność nowych regulacji dotyczących obowiązków prokuratora będzie zależała od tego, czy sądy będą konsekwentnie odmawiały przedłużania aresztowania w sytuacjach niewykonania zaplanowanych czynności procesowych.

Potencjalne pozytywne skutki społeczne odczują głównie osoby zatrzymane i tymczasowo aresztowane. Wprowadzenie obowiązkowych dyżurów obrońców finansowanych przez Skarb Państwa powinno ograniczyć przypadki składania wyjaśnień bez wcześniejszej konsultacji z profesjonalnym pełnomocnikiem. Z perspektywy społecznej oznacza to zmniejszenie ryzyka nierówności wynikających z sytuacji materialnej zatrzymanych. Dotychczas szybki dostęp do obrońcy był w praktyce znacznie łatwiejszy dla osób dysponujących odpowiednimi środkami finansowymi. Istotne znaczenie będzie miało także rozszerzenie prawa dostępu do akt postępowania przed rozpoznaniem wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania. Zwiększenie transparentności postępowania może ograniczyć poczucie arbitralności decyzji organów wymiaru sprawiedliwości oraz poprawić jakość realizacji prawa do obrony.

W szerszej perspektywie największe znaczenie społeczne może mieć ograniczenie negatywnych konsekwencji długotrwałego tymczasowego aresztowania. Przedłużająca się izolacja przed wydaniem wyroku zwiększa ryzyko utraty zatrudnienia, rozpadu więzi rodzinnych, pogorszenia stanu zdrowia psychicznego oraz trudności z reintegracją społeczną¹¹⁴. Skutki te występują niezależnie od późniejszego wyniku postępowania karnego. Osoby uniewinnione lub wobec których postępowanie zostaje umorzone często ponoszą trwałe konsekwencje społeczne wcześniejszego pozbawienia wolności.

Korzyści z proponowanych zmian odczują również rodziny aresztowanych, zwłaszcza ich dzieci, dla których nagłe pozbawienie wolności jednego z rodziców wiąże się z pogorszeniem sytuacji ekonomicznej oraz zwiększonym ryzykiem problemów wychowawczych i psychologicznych.

Długofalowo pozytywne skutki mogą wystąpić również w zakresie ochrony standardów państwa prawa. Rozwiązania takie jak ograniczenie możliwości wykorzystywania dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa mogą wzmacniać poczucie sprawiedliwości proceduralnej i wpływać na wzrost zaufania do wymiaru sprawiedliwości.

Jednocześnie część opinii publicznej może postrzegać zamiar ograniczenia stosowania tymczasowego aresztowania jako nadmierne wzmacnianie praw sprawców przestępstw kosztem bezpieczeństwa obywateli. W przypadku

¹¹⁴ Zob. B. Pilitowski (red.), *Stosowanie tymczasowego aresztowania w Polsce. Wyniki badań ilościowych i jakościowych*, Toruń 2024, https://courtwatch.pl/wp-content/uploads/2024/03/FCWP_Stosowanie_tymczasowego_aresztowania_2024.pdf, s. 8.

medialnych spraw dotyczących poważnych przypadków łamania prawa może to prowadzić do napięć społecznych i presji na bardziej restrykcyjne stosowanie przepisów.

Warto również zauważyć, że zmiany procedur mogą spowodować wzrost obciążenia organizacyjnego sądów, co wpłynie na wydłużenie czasu rozpoznawania innych spraw.

C. Konsultacje społeczne

W ramach konsultacji społecznych projekt został oceniony niejednoznacznie. Część komentujących wskazała, że projektowane rozwiązania zasługują na poparcie¹¹⁵, zwłaszcza w tej części, która dotyczy ograniczania stosowania tymczasowego aresztowania¹¹⁶. Zostały wyrażone także głosy krytyczne, podnoszące, że projekt „zwiększa bezkarność przestępców”¹¹⁷ oraz zmierza do uniknięcia przez nich kary¹¹⁸. Krytycznie też wypowiedziano się wobec propozycji art. 168a k.p.k. wskazując, że „dowód jest dowodem, nawet jeśli został nielegalnie wykradzony”¹¹⁹.

VII. Skutki gospodarcze projektowanej ustawy

Podstawowym celem projektowanej regulacji jest reforma środka zapobiegawczego jakim jest tymczasowe aresztowanie. Nie można przewidzieć, czy i w jakim stopniu projektowane rozwiązania spowodują zmianę liczby osób tymczasowo aresztowanych w Polsce oraz liczbę popełnianych i wykrywanych przestępstw gospodarczych. Ich prawdopodobnym skutkiem może być natomiast skrócenie średniego czasu tymczasowego aresztowania. Liczba osób objętych tym środkiem jest niewielka w relacji do ogólnej liczby pracujących w Polsce (około 15 mln osób)¹²⁰. W konsekwencji wpływ tymczasowego aresztowania na rynek pracy i sytuację konsumentów ma charakter marginalny i należy ocenić, że projektowane rozwiązania nie zmieniają tego stanu rzeczy. Jak słusznie wskazali Wnioskodawcy w DSR, mogą one jednak wywołać niewielki dodatkowy popyt na usługi prawne.

Skrócenie średniego czasu tymczasowego aresztowania będzie natomiast miało pozytywne skutki dla osób, wobec których orzeczono ten środek zapobiegawczy, z uwagi na zmniejszone ryzyko utraty pracy i/lub dochodów z tytułu świadczenia pracy. Ograniczy to również negatywny wpływ nagłej i przedłużającej się nieobecności osób pełniących stanowiska kierownicze w przedsiębiorstwach na działalność operacyjną tych podmiotów. Tym samym proponowane rozwiązania mogą wpłynąć pozytywnie na bezpieczeństwo i stabilność prowadzenia działalności gospodarczej. Jednocześnie skrócenie średniego czasu tymczasowego

¹¹⁵ ID ankiety: 175123.

¹¹⁶ ID ankiety: 174269.

¹¹⁷ ID ankiety: 174269.

¹¹⁸ ID ankiety: 174269.

¹¹⁹ ID ankiety: 174269.

¹²⁰ Stan na 31 stycznia 2026 r. Zob. *Pracujący w gospodarce narodowej w Polsce 25.06.2026 r. w styczniu 2026 r.* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 25 VI 2026, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/pracujacy-w-gospodarce-narodowej-w-polsce-we-wrzesniu-2024-r-tablice.28.21.html>.

aresztowania może przyczynić się do spadku przychodów ze sprzedaży towarów i usług w przedsiębiorstwach realizujących dostawy lub świadczących usługi dla Służby Więziennej. Podobnie jak w przypadku wcześniej wymienionych skutków, są one jednak niemożliwe do oszacowania w ujęciu pieniężnym.

W trakcie konsultacji społecznych nie wniesiono istotnych uwag w odniesieniu do skutków gospodarczych projektowanych rozwiązań.

VIII. Skutki projektowanej ustawy dla sektora finansów publicznych

Skutki finansowe wdrożenia rozwiązań zaproponowanych w projekcie, mają w założeniu Wnioskodawców przynosić zarówno korzyści w sferze finansów publicznych, jak i generować koszty obciążające wyłącznie budżet państwa. Sumarycznie jednak, zdaniem Wnioskodawców, korzyści mają docelowo przewyższać koszty już od pierwszego roku wdrożenia rozwiązań projektu.

Po stronie korzyści identyfikowane są oszczędności wynikające z ograniczenia kosztów stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, jak i zmniejszonych wypłat odszkodowań za niesłuszne jego zastosowanie. Ograniczenie stosowania tymczasowego aresztowania, zgodnie z szacunkami Wnioskodawców, o 2000 osób rocznie i uśrednionej wielkości wydatków na aresztanta w wysokości 36 tys. zł, winno skutkować oszczędnościami sięgającymi rocznie kwoty 72 000 tys. zł¹²¹.

Kolejne korzyści mają przynosić oszczędności w postaci:

- zmniejszenia kosztów procesowych w następstwie ograniczenia liczby skarg i zażaleń - przy redukcji ok. 1 600 spraw (80% z 2 000 spraw) i koszcie jednej sprawy na poziomie 1 tys. zł oszczędności wynieść mają 1 600 tys. zł rocznie;
- redukcji kosztów administracyjnych szacowanej na 500 tys. zł rocznie (ok. 20% redukcji kosztów operacyjnych);
- oszczędności wynikających z cyfryzacji akt, skutkujących zmniejszeniem kosztów przekazywania akt (3 000 tys. zł rocznie), ich przechowywania (250 tys. zł rocznie) i obsługi (450 tys. zł rocznie) oraz ograniczenia liczby skarg (100 tys. zł rocznie), tj. łącznie 3 800 tys. zł rocznie¹²².

Kumulatywnie zatem zmniejszenie wydatków, w opinii Wnioskodawców, powinno wynieść co najmniej 77 900 tys. zł rocznie. Wnioskodawcy dodatkowo podkreślają, iż w wyliczeniu nie uwzględniono dwóch istotnych źródeł oszczędności, co powinno wzmacniać korzyść netto dla sektora finansów publicznych w postaci ograniczenia wydatków z tytułu odszkodowań i zadośćuczynień za niesłuszne tymczasowe aresztowanie, a także ograniczenia wydatków ponoszonych w następstwie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, m. in. w związku ze skargami na przewlekłość tymczasowego aresztowania, która to w Polsce została uznana przez Trybunał za problem o charakterze systemowym¹²³.

¹²¹ Zob. Uzupełniony fragment uzasadnienia (druk sejmowy nr 2746).

¹²² Ibidem.

¹²³ Ibidem.

Z kolei łączne zwiększenie wydatków państwa w związku z wdrażaniem projektu ustawy, w ocenie Wnioskodawców, powinno wynieść 37 530 tys. zł w pierwszym roku oraz 34 620 tys. zł w każdym z lat kolejnych. Ma ono wynikać w szczególności z kosztów obowiązkowych dyżurów adwokackich (oszacowanych na 24 160 tys. zł rocznie)¹²⁴, kosztów cyfryzacji akt (11 870 tys. zł w pierwszym roku i 8 960 tys. zł w każdym z lat kolejnych)¹²⁵, a także kosztów dodatkowych posiedzeń sądowych 1 500 tys. zł rocznie¹²⁶.

Reasumując, zdaniem Wnioskodawców, już w pierwszym roku obowiązywania ustawy oszczędności przewyższą koszty wdrożenia, dając dodatnie saldo dla budżetu państwa, które w latach kolejnych powinno ulegać dalszemu zwiększeniu.

Jednocześnie po uwzględnieniu aktualnego kosztu utrzymania osadzonych oraz niewliczonych do modelu oszczędności z tytułu odszkodowań krajowych i wyroków ETPC, w ich opinii, korzyść netto dla sektora finansów publicznych może być dodatkowo istotnie wyższa. Ponadto Wnioskodawcy stwierdzają, że projekt nie wywołuje skutków finansowych dla budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Odnosząc się do szacunku przeprowadzonego przez Wnioskodawców należy się zgodzić z Wnioskodawcami, iż rzeczywiście brak jest w obecnym kształcie projektu obciążeń dla budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Jednocześnie należy stwierdzić, że oszacowanie dokonane przez Wnioskodawców może charakteryzować nadmierny optymizm zarówno w kontekście kierunków zmian, jak i konkretnych wartości przyjmowanych przez poszczególne wielkości liczbowe.

Kolejno, warto wziąć pod uwagę, iż środek zabezpieczający, jaki stanowi tymczasowe aresztowanie (w tym właśnie aspekcie stanowiące przedmiot zainteresowania Wnioskodawców), powinien być postrzegany instytucjonalnie – z jednej strony jako konsekwencja rozwiązań wynikających z przepisów powszechnie obowiązującego prawa, z drugiej zaś, jako utrwalona pochodna kultury stosowania tegoż prawa.

Nawet najlepsze instytucje formalne mogą być stosowane w sposób negujący system wartości stojący za logiką ich konstrukcji (wbrew ich duchowi). Pokładanie nadmiaru zaufania w nadaniu nowego kształtu regulacji może w tym kontekście okazać się płonne. Unaocznienie tej okoliczności mogą stanowić dane dotyczące

¹²⁴ Zgodnie z uzupełnionym fragmentem uzasadnienia (druk sejmowy nr 2746) „[k]osztu pomocy prawnej świadczonej w ramach obowiązkowych dyżurów adwokatów i radców prawnych. Przy założeniu stawki godzinowej obrońcy z urzędu na poziomie ok. 100 zł na koszty te składają się: dyżury w 50 największych sądach (2 obrońców x 50 sądów x 8 godzin x 250 dni x 100 zł = 20 000 000 zł rocznie) oraz dyżury w pozostałych 100 sądach w zakresie spraw pilnych (1 obrońca x 100 sądów x 8 godzin x 52 dni x 100 zł = 4 160 000 zł rocznie). Łączny koszt pomocy prawnej wynosi 24 160 000 zł rocznie.”

¹²⁵ Zgodnie z uzupełnionym fragmentem uzasadnienia (druk sejmowy nr 2746) „[k]osztu cyfryzacji akt, związane z obowiązkiem udostępniania akt w postaci elektronicznej oraz przesyłania odpisów wniosków drogą elektroniczną. Składają się na nie jednorazowe koszty zakupu i wdrożenia infrastruktury (97 sądów x 30 000 zł na skaner, komputer i oprogramowanie = 2 910 000 zł) oraz koszty bieżące: utrzymanie serwerów i obsługa techniczna (500 000 zł rocznie) i koszty pracy personelu (47 sądów okręgowych x 3 etaty x 60 000 zł = 8 460 000 zł rocznie). Łączny koszt cyfryzacji wynosi 11 870 000 zł w pierwszym roku oraz 8 960 000 zł w latach kolejnych.”

¹²⁶ Zgodnie z uzupełnionym fragmentem uzasadnienia (druk sejmowy nr 2746) „[k]osztu dodatkowych posiedzeń sądowych. Przy założeniu ok. 1 000 dodatkowych spraw rocznie (przyjętych jako 10% z 10 000 spraw aresztowych) i kosztu jednego posiedzenia na poziomie 1 500 zł koszt ten wynosi 1 500 000 zł rocznie.”

wykorzystania tymczasowego aresztowania w kształcie niezmienionym normatywnie w latach ostatnich, które wykazują wyraźną tendencję malejącą.

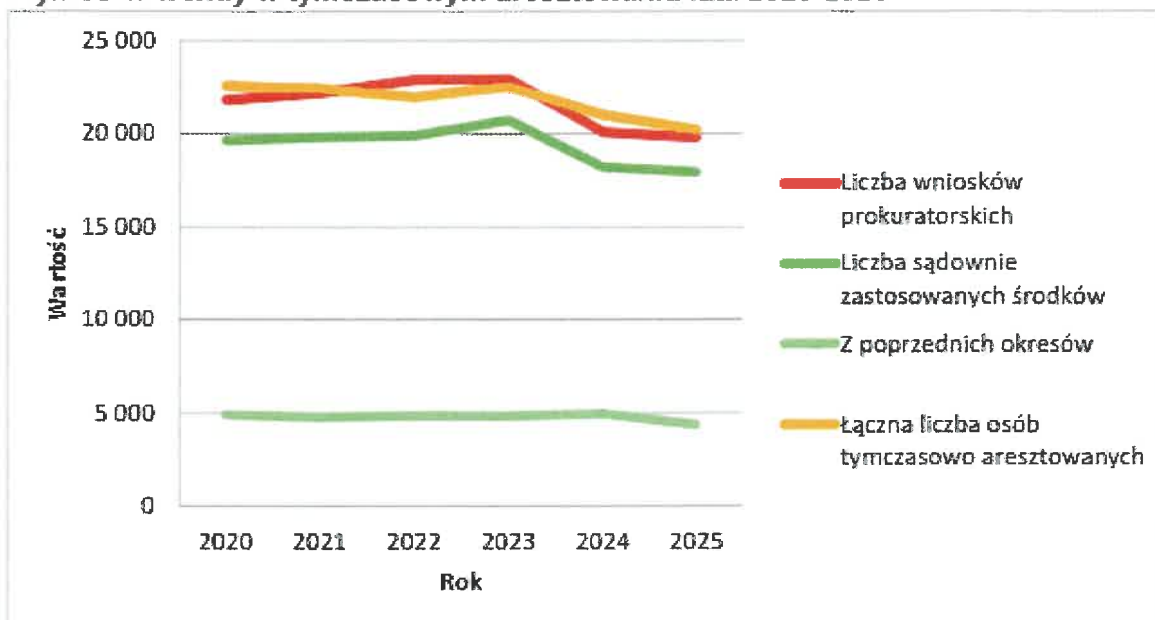
I tak, pomimo braku istotnej zmiany przepisów w tym zakresie, pozwala się dostrzec wyraźnie zaznaczający się współcześnie trend do ograniczenia jego stosowania (por. Tabela 1, Wykresy 1 i 2).

Tabela 1. Tymczasowe aresztowanie jako środek zapobiegawczy wg. danych Prokuratury Krajowej

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Liczba wniosków prokuratorskich	21 813	22 190	22 882	22 949	20 109	19 796
Liczba sądowie zastosowanych środków	19 625	19 813	19 901	20 726	18 203	17 933
Z poprzednich okresów	4 889	4 760	4 860	4 817	4 950	4 357
Łączna liczba osób tymczasowo aresztowanych	22 558	22 427	21 974	22 527	21 026	20 217

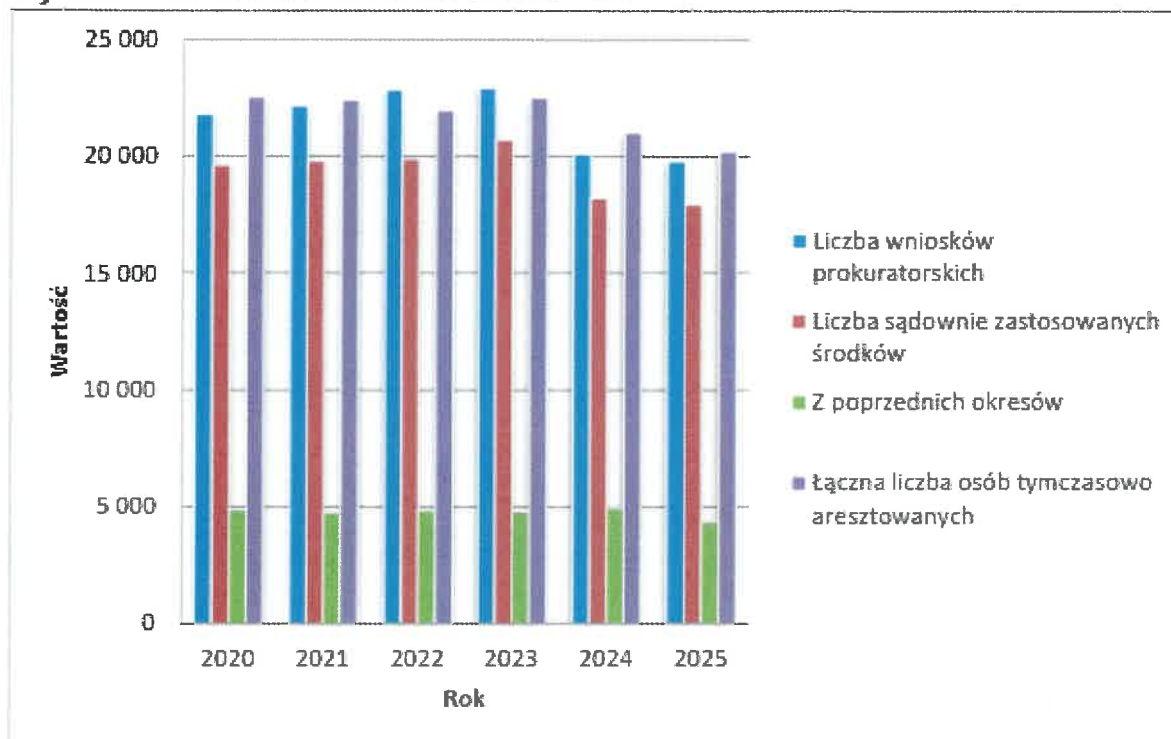
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań statystycznych za lata 2020-2025, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/sprawozdania-i-statystyki>.

Wykres 1. Trendy w tymczasowym aresztowaniu lata 2020-2025

Źródło: jak w Tabeli 1.

Wykres 2. Porównanie roczne lata 2020-2025

Źródło: jak w Tabeli 1.

W efekcie, zarówno element oszczędnościowy, jak i zawisły na nim wątek odszkodowawczy wydają się raczej podkreślać potencjał i być może wizję – cel projektu, niżli stanowić odniesienie do konkretnych spodziewanych wartości, których nie sposób przewidywać opierając się wyłącznie na rozwiązaniach formalno-prawnych.

Kolejno, należy wziąć pod uwagę, iż środek zabezpieczający w postaci tymczasowego aresztowania może być w Polsce orzekany przez każdy z 319 sądów rejonowych, a na etapie procesowym również sądy okręgowe w liczbie 47. Powoduje to, iż przyjęta przez Wnioskodawców wartość referencyjna – liczba sądów w jakich należy wprowadzić dyżury obowiązkowe adwokatów i radców prawnych bliższa jest 366 (niż przyjętym w uzupełnionym przez Wnioskodawców w DSR – 150). Wyrównywanie praw procesowych zakładać powinno co najmniej tyleż, minimalnej liczby pełnowymiarowych dyżurów, bez negowania słusznej skądinąd obserwacji Wnioskodawców w postaci istnienia sądów, dla których uzasadnione będzie ich multiplikowanie ze względu na liczbę wpływających spraw. Wprost oznacza to jednak, iż po stronie kosztów wartości dyżurów mogą być nie mniej niż ponaddwukrotnie wyższe od przyjmowanych przez Wnioskodawców:

$366 \text{ (liczba sądów)} \times 250 \text{ (zaokrąglona liczba dni roboczych w roku)} \times 8 \text{ (godziny pracy w dniu roboczym)} \times 150 \text{ (stawka godzinowa dyżurującego obrońcy)}^{127}$, co oznacza dla budżetu państwa wydatki na minimalnym poziomie 109 800 tys. zł rocznie.

Podobnie, wartość nakładów sprzętowych powinna wynosić $366 \times 30 \text{ tys. zł}$, skutkując kwotą wydatków sprzętowych na poziomie 10 980 tys. zł.

¹²⁷ Wnioskodawcy zakładali tutaj kwotę 100 zł za projektem z 2024 r., por. druk nr 865, <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/druk.xsp?nr=865>.

Zakładając zatem, iż koszty osobowe będą mogły pozostać na poziomie zakładanym przez Wnioskodawców, w pierwszym roku wydatki wyniosą nie mniej niż 121 000 tys. zł i nie mniej niż 110 000 tys. zł w każdym kolejnym roku. Warto pamiętać, iż nakłady na stanowiska pracy (przyjęte przez Wnioskodawców 8 460 tys. zł rocznie) czy ewentualnie koszty utrzymania infrastruktury (przyjmowane przez Wnioskodawców rocznie w wysokości 500 tys. zł) będą mogły rokrocznie zwiększać te wartości.

Oszczędności związane z sygnalizowaną cyfryzacją akt, podobnie jak pozostałe sygnalizowane przez Wnioskodawców, raczej nie powinny być wliczane do OSR na obecnym etapie prac do uzasadnienia pojedynczego projektu. Wynika to przede wszystkim z uwagi na niezamknięte ciągle prace nad rozwiązaniami kompleksowymi. Mogą one w konsekwencji stać się już to oszczędnością, już to dodatkową pozycją kosztową, potencjalnie skutkując również suboptymalizacją i zwielokrotnieniem kosztowym w systemie w zależności od przyjętego finalnie rozwiązania głównego.

Założenia ekonomiczne dokonane przez Wnioskodawców w jakimś zakresie mieszczą się w polu możliwych konsekwencji generowanych przez rozwiązania projektu. Jednocześnie jednak należy podkreślić, iż były one budowane na całkowicie uznaniowych i bardzo optymistycznych założeniach. W świetle dostępnych danych trudno jest wykazać istnienie związku pomiędzy rozwiązaniem prawnym związanym z przesłankami stosowania tymczasowego aresztowania i częstotliwością stosowania tego środka zabezpieczającego, a liczbą przypadków do jakich jest środek ten stosowany czy też ogólną długością jego stosowania.

Projekt został poddany konsultacjom społecznym w trakcie których nie podniesiono uwag istotnych z punktu widzenia finansów publicznych.

IX. Inne skutki projektowanej ustawy

Nie zidentyfikowano innych skutków wejścia w życie projektowanej ustawy.

X. Zmiana obciążeń administracyjnych

Projekt wydaje się wprowadzać rozwiązania niejednoznaczne z punktu widzenia całokształtu obciążeń administracyjnych. Z jednej strony może on skutkować zwiększeniem zaangażowania pracowników sądów (skanowanie dokumentacji). Z drugiej strony przewiduje ułatwienia w dostępie do akt, który – w razie udostępniania akt w formie tradycyjnej – również wymaga zaangażowania pracowników. Konkretnie skutki będą w istotny sposób uzależnione od przyjętych rozwiązań proceduralnych i zaadoptowania standardów w zakresie stosowania poszczególnych instytucji prawnych. Dopiero ta sytuacja i to *ex post* będzie upoważniała do wypowiedzania się o konsekwencjach w zakresie obciążeń administracyjnych.

XI. Konkluzje

1. Skutki prawne: Projektowane zmiany zmierzają do modyfikacji istniejących regulacji Kodeksu postępowania karnego w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania oraz dodania nowych, których celem jest dostosowanie k.p.k. do wiążących Polskę umów międzynarodowych oraz regulacji UE. Przedłożone w projekcie propozycje silnie akcentują elementy gwarancyjne względem podejrzanego przy jednoczesnym ograniczeniu celów postępowania karnego oraz zasady prawdy materialnej. Na pozytywną ocenę zasługują rozwiązania prawne wskazane w art. 156 § 5, 5a, art. 250 § 3a oraz 263 § 2a k.p.k. (obowiązek doręczenia podejrzanemu i jego obrońcy odpisu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania oraz wniosku o przedłużenie tego środka), a także wykreślenie art. 257 § 3 oraz art. 266 § 1a k.p.k.

Część zmian budzi wątpliwości w zakresie możliwości realizacji celów postępowania karnego (art. 2 § 1 k.p.k.), w tym postępowania przygotowawczego (art. 297 k.p.k.), do których zalicza się m.in.: ustalenie, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy, wszechstronne wyjaśnienie okoliczności sprawy, w tym ustalenie osób pokrzywdzonych i rozmiarów szkody, czy też zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu. Przepis art. 2 § 2 k.p.k. wyraża zasadę prawdy, przewidując, że podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne. Jest to główna dyrektywa w postępowaniu karnym. Wynikający z tej zasady postulat poczynienia prawdziwych ustaleń faktycznych znajduje granice w obowiązujących przepisach prawa, skoro poszukiwanie prawdy dopuszczalne jest tylko za pomocą środków i sposobów przewidzianych w prawie procesowym i z poszanowaniem ustanowionych przez to prawo gwarancji procesowych. W konsekwencji należy wskazać, że przy zmianach dotyczących tymczasowego aresztowania musi zachodzić precyzyjne wyważanie skonfliktowanych wartości i wskazanie na te, które w konkretnych realiach procesowych zyskują pierwszeństwo. Uwaga ta dotyczy nie tylko procesu legislacyjnego, lecz także ich stosowania w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Lektura projektu ustawy oraz jego lakoniczne uzasadnienie prowadzi do wniosku, że przedłożone w nim propozycje silnie akcentują elementy gwarancyjne względem podejrzanego, przy jednoczesnym ograniczeniu celów postępowania karnego oraz zasady prawdy materialnej. Za taką tezę przemawiają poniższe uwagi krytyczne do poszczególnych propozycji legislacyjnych.

Negatywnie należy ocenić projektowane brzmienie art. 237a k.p.k., gdyż pomija możliwość wykorzystania materiałów z kontroli i utrwalania rozmów dotyczących czynu popełnionego przez inną osobę niż ta, co do której zarządzono kontrolę. W uzasadnieniu nie wskazano, dlaczego zdaniem Wnioskodawców niezbędne jest uchylenie art. 168b k.p.k., przy jednoczesnym pozostawieniu w mocy art. 237a k.p.k. Uchylenie art. 168b k.p.k. spowoduje, że w postępowaniu karnym będzie możliwym wykorzystanie dowodu uzyskanego w wyniku kontroli operacyjnej, w zakresie każdego przestępstwa oraz przestępstwa skarbowego, niezależnie od tego, czy mieści się ono w katalogu przestępstw, co do których może być zarządzona kontrola operacyjna.

Opiniowany projekt nie nasuwa wątpliwości z punktu widzenia zgodności z EKPC.

2. Skutki społeczne: Projektowana regulacja może ograniczyć negatywne konsekwencje społeczne długotrwałego tymczasowego aresztowania, poprawić realizację prawa do obrony oraz zmniejszyć nierówności w dostępie do pomocy prawnej. Jednocześnie część deklarowanych przez Wnioskodawców efektów – zwłaszcza wzrost zaufania obywateli do wymiaru sprawiedliwości i trwałe ograniczenie liczby i długości stosowanych aresztów – będzie zależała przede wszystkim od praktyki orzeczniczej sądów i sposobu stosowania nowych przepisów przez prokuraturę.

3. Skutki gospodarcze: Projektowana regulacja będzie miała marginalny wpływ na sferę krajowej gospodarki (przedsiębiorców, konsumentów i rynek pracy), którego nie można wiarygodnie oszacować w ujęciu pieniężnym.

4. Skutki finansowe: W świetle przeprowadzonych analiz można spodziewać się wzrostu kosztów dla finansów publicznych w przybliżonej wysokości 110 000 tys. zł – 120 000 tys. zł rocznie, przy wysoce niepewnych kwestiach związanych z ewentualnymi korzyściami, które zależeć będą od kultury stosowania prawa przez sądy, jak i od tego, w jaki sposób zmiany wpiszą się w rozwiązania systemowe, np. w zakresie cyfryzacji systemu sądownictwa.

5. Rozwiązania zagraniczne: Wśród państw UE stosowane są zróżnicowane rozwiązania w odniesieniu do poszczególnych aspektów tymczasowego aresztowania, będących przedmiotem projektu. We wszystkich państwach członkowskich UE zastosowanie tymczasowego aresztowania wymaga co najmniej stwierdzenia odpowiednio wysokiego stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przestępstwa, określanego w ustawodawstwach krajowych w różny sposób. Wszystkie państwa członkowskie wśród podstaw do zastosowania tymczasowego aresztowania uwzględniają także ryzyko ucieczki oskarżonego oraz ryzyko popełnienia poważnego przestępstwa, przy czym przesłanka surowej kary jako podstawa tymczasowego aresztowania jest różnie interpretowana i regulowana. Jednocześnie surowość kary nie jest zazwyczaj samodzielną przesłanką, ale elementem szerszej oceny zastosowania tymczasowego aresztowania. W części państw wskazano w przepisach maksymalną długość trwania tymczasowego aresztowania. Np. w Niemczech jest to 6 miesięcy, a dłuższy okres jest możliwy tylko w wyjątkowych sytuacjach. We Włoszech maksymalny łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania wynosi 2 lata, 4 lata albo 6 lat, w zależności od ustawowego zagrożenia karą za zarzucane przestępstwo. Maksymalnego okresu trwania aresztu nie wskazano np. we Francji, gdzie areszt tymczasowy nie może trwać „dłużej niż rozsądny okres”, biorąc pod uwagę powagę czynów, o które oskarżono osobę podejrzaną, i złożoność śledztwa niezbędnego do ustalenia prawdy.

W Belgii, Francji i Niemczech podejrzanemu zapewnia się dostęp do obrońcy już na najwcześniejszych etapach postępowania, w szczególności przed pierwszym przesłuchaniem lub od chwili zatrzymania, oraz możliwość korzystania z pomocy

obrońcy podczas przesłuchania. W Belgii i Francji przewidziano ponadto mechanizmy niezwłocznego wyznaczenia obrońcy z urzędu lub obrońcy dyżurnego.

W części porządków prawnych nie obowiązuje automatyczna reguła wyłączenia każdego dowodu uzyskanego z naruszeniem prawa. O dopuszczalności rozstrzyga się z uwzględnieniem charakteru naruszenia, jego wpływu na rzetelność postępowania, wiarygodności dowodu oraz wagi interesu wymiaru sprawiedliwości (Litwa, Holandia, Szwecja). W części państw obowiązują wyraźnie sformułowane ustawowe reguły wyłączenia dowodów uzyskanych z naruszeniem prawa, ograniczające możliwość wykorzystania takich dowodów w postępowaniu karnym (Chorwacja, Hiszpania, Włochy).

Państwa członkowskie UE przyjmują zróżnicowane modele wykorzystywania materiałów z kontroli operacyjnej. Przykładowo, Holandia dopuszcza wykorzystywanie takich materiałów również w innych postępowaniach i do celów rozpoznawczych, podczas gdy Czechy i Włochy uzależniają ich wykorzystanie od rodzaju przestępstwa, natomiast Niemcy przyjmują model oparty na zasadzie hipotetycznej dopuszczalności zastosowania danego środka w nowej sprawie. Rozwiązania te nie przewidują co do zasady obowiązku uzyskania odrębnej, następczej zgody sądu na wykorzystanie materiałów wykraczających poza pierwotny zakres kontroli.

Autorzy:

Konrad Kuszel, ekspert ds. legislacji (pkt I-III)

dr Danuta Adamiec, specjalistka ds. komparatystycznych (pkt IV, XI.5)

prof. dr hab. Andrzej Sakowicz, ekspert ds. legislacji (pkt V.1-20, X, XI.1.1)

prof. dr hab. Krzysztof Wojtyczek, ekspert ds. legislacji (pkt V.21, XI.1.2)

dr Izabela Bień, specjalistka ds. społecznych (pkt. VI, X, XI.2)

dr Adrian Grycuk, specjalista ds. systemu gospodarczego (pkt. VII, X, XI.3)

dr Jarosław Wierzbicki, specjalista ds. finansów publicznych (pkt. VIII, X, XI.4)

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Ziemowit Cieślak

/podpisano elektronicznie/